

D.T1.5.4.

Raport z realizacji akcji pilotażowej wraz z rekomendacjami

Pilotażowe wdrożenie
„Strategii lokalnego zrównoważonego
rozwoju turystyki opartej na przyrodniczym
i kulturowym dziedzictwie Karpat”
w otoczeniu Magurskiego Parku Narodowego

02.2022

eurac
research

Pilotażowe wdrożenie „Strategii lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na przyrodniczym i kulturowym dziedzictwie Karpat” w obszarach sąsiadujących z Magurskim Parkiem Narodowym stanowiło część Działania AT1.5, realizowanego w ramach tematycznego pakietu roboczego nr 1 „Integracja ochrony różnorodności biologicznej i zrównoważonego rozwoju w regionie karpackim” projektu Interreg EUROPA ŚRODKOWA [CE 1359 Centralparks - Wzmocnienie zdolności zarządzania karpackimi obszarami chronionymi na rzecz integracji i harmonizacji ochrony różnorodności biologicznej i lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego](#), współfinansowanego przez Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego.

Działanie AT1.5 przyczyniło się do osiągnięcia Rezultatu O.T1.5 projektu, opisanego we wniosku aplikacyjnym projektu jako „*Pilotażowa realizacja strategii (wspólnie opracowanej w ramach Działania A.T1.2) na rzecz lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na walorach przyrodniczych, włączająca zarządzających obszarami chronionymi oraz społeczności miejscowe we wspólne opracowanie lokalnej strategii na rzecz zrównoważonego rozwoju turystyki, mającej na celu integrację ochrony przyrody ze zrównoważonym lokalnym rozwojem społeczno-gospodarczym*”.

Ta akcja pilotażowa została zrealizowana przez Stowarzyszenie Ekopsychologia (partner nr 4 projektu Centralparks, dalej jako PP4) w latach 2021–2022, w ścisłej współpracy z kierownictwem Magurskiego Parku Narodowego, z udziałem i bezpośrednim zaangażowaniem samorządów i społeczności siedmiu gmin regionu magurskiego współdzielących park narodowy i jego otulinę, tj. gmin Dębowiec, Dukla, Krempna, Lipinki, Nowy Żmigród, Osiek Jasielski, oraz Sękowa.

Niniejszy raport wyjaśnia logikę interwencji tematycznego pakietu roboczego nr 1 (WPT1) koordynowanego przez Stowarzyszenie Ekopsychologia i jego akcji pilotażowej mającej na celu testowanie O.T1.2, tj. Strategii lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na przyrodniczym i kulturowym dziedzictwie Karpat (opracowanej w latach 2019-2020 przez Tematyczną Międzynarodową Grupę Zadaniową WPT1 ds. lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki, włączającą ekspertów z 7 krajów, co pozwoliło na zgromadzenie i wymianę wiedzy, doświadczenia i najlepszych praktyk z różnych krajów karpackich). Ponadto, niniejszy raport krótko podsumowuje proces wdrażania akcji pilotażowej AT1.5 oraz działania podjęte przez Stowarzyszenie Ekopsychologia.

Ponadto w niniejszym raporcie przedstawiono wnioski z wdrażania tej akcji pilotażowej oraz zalecenia na rzecz dalszego wdrażania „Strategii lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na przyrodniczym i kulturowym dziedzictwie Karpat”, opracowanej w latach 2019–2020 w ramach projektu Centralparks, zarówno w regionie objętym niniejszą akcją pilotażową, jak i w innych regionach o wybitnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych, w krajach objętych Programem CE i poza nimi.

Raport ten dostępny jest również w języku angielskim na [stronie www projektu Centralparks](#), w wersji uzupełnionej o angielskie streszczenie „*Strategii zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na przyrodniczym i kulturowym bogactwie Magurskiego Parku Narodowego i jego otoczenia na lata 2022-2030*” (dostępnej wyłącznie w języku polskim).

Spis treści

1. Wprowadzenie.....	3
1.1. Uwarunkowania prawne i strategiczne realizacji akcji pilotażowej	3
1.2. Uwarunkowania przyrodnicze, gospodarcze i społeczne - specyfika polskiej części Karpat... 6	6
1.3. Logika interwencji tematycznego pakietu roboczego nr 1 projektu Centralparks	9
1.4. Logika interwencji akcji pilotażowej - wybór obszaru realizacji	11
1.5. Obszar chroniony kluczowy dla realizacji akcji pilotażowej w regionie magurskim	12
2. Przygotowanie akcji pilotażowej w regionie magurskim.....	15
2.1. Sekwencja działań akcji pilotażowej w regionie magurskim	15
2.2. Określenie obszaru realizacji akcji pilotażowej w regionie magurskim	16
3. Wdrażanie akcji pilotażowej w regionie magurskim	17
3.1. Przygotowanie materiałów do wdrożenia akcji pilotażowej [Deliverable D.T1.5.1]	18
3.2. Warsztaty w Magurskim Parku Narodowym [Deliverable D.T1.5.2]	32
3.3. Warsztaty tematyczne w regionie magurskim [Deliverable D.T1.5.3]	34
3.4. Opracowanie strategii na rzecz zrównoważonego rozwoju turystyki w regionie magurskim [Deliverable D.T1.5.8]	42
4. Wnioski wynikające z realizacji akcji pilotażowej A.T1.5 w regionie magurskim oraz zalecenia dotyczące wdrażania karpackiej strategii O.T1.2	43

1. Wprowadzenie

1.1. Uwarunkowania prawne i strategiczne realizacji akcji pilotażowej

Najistotniejszym aktem prawnym określającym cele i zasady, a także określającym podejście i metody zastosowane dla realizacji akcji pilotażowej projektu Centralparks w regionie Magurskim była Ramowa Konwencja o ochronie i zrównoważonym rozwoju Karpat (dalej jako Konwencja Karpacka) przyjęta dnia 22 maja 2003 r. w Kijowie. Konwencja Karpacka ([Dz.U. 2007 nr 96 poz. 634](#)) ratyfikowana przez Rzeczpospolitą Polską dnia 27 lutego 2006 r. weszła w życie dla Polski dnia 19 czerwca 2006 r.

Podczas Pierwszego Spotkania Konferencji Stron (COP1) Konwencji Karpackiej, które miało miejsce w Kijowie w Ukrainie w dniach 11-13 grudnia 2006 r., Konferencja Stron zaleciła ustanowienie i rozwój krajowych mechanizmów wspierających wdrażanie Konwencji Karpackiej, w tym informowanie, zaangażowanie i budowanie zdolności wszystkich zainteresowanych interesariuszy i społeczeństwa obywatelskiego, na rzecz procesu i dalszego rozwoju Konwencji Karpackiej (Decyzja COP1/12, ust. 5).

Konwencja Karpacka jest konwencją „ramową”, która określa ogólne cele, zasady współpracy i obowiązki Stron. Dlatego jej wdrażanie wymaga przyjęcia, ratyfikacji i wdrożenia kolejnych umów międzynarodowych, tj. Protokołów tematycznych ustanawiających bardziej szczegółowe zobowiązania Rządów Stron w poszczególnych obszarach i politykach sektorowych objętych Konwencją. Zgodnie z art. 91 Konstytucji RP wejście w życie Konwencji (lub jej protokołów tematycznych) oznacza, że takie akty prawne stają się częścią krajowego porządku prawnego i są bezpośrednio stosowane.

Drugie Spotkanie Konferencji Stron (COP2) Konwencji Karpackiej w 2008 r. w Bukareszcie przyjęło tematyczny Protokół o ochronie i zrównoważonym użytkowaniu różnorodności biologicznej i krajobrazowej ([Dz.U. 2010 nr 90 poz. 591](#)), wszedł on w życie dla Polski dn. 28 kwietnia 2010 r.

Podczas COP3 Konwencji w 2011 r. w Bratysławie przyjęto Protokół o zrównoważonej turystyce ([Dz.U. 2013 poz. 682](#)), który wszedł w życie dla Polski dn. 29 kwietnia 2013 r.

Oba wyżej wymienione Protokoły obowiązują już we wszystkich 7 krajach „karpackich”, w przeciwieństwie do [Protokołu o zrównoważonej gospodarce leśnej](#) (2011), Protokołu o zrównoważonym transporcie (2014, [Dz.U. 2019 poz. 285](#)) oraz Protokołu o zrównoważonym rolnictwie i rozwoju obszarów wiejskich (2017, [Dz.U. 2020 poz.131](#)).

Konwencja Karpacka i jej protokoły tematyczne ratyfikowane przez Rzeczpospolitą Polską stosują się do obszaru ponad 18 612,48 km² położonego w granicach 200 gmin trzech najbardziej wysuniętych na południe województw: małopolskiego, podkarpackiego i śląskiego. Obszar ten stanowi jednak zaledwie ok. 6% terytorium Polski.

Kluczowe znaczenie dla realizacji akcji pilotażowej w regionie magurskim miały następujące postanowienia obowiązujących w Polsce stosownych Protokołów tematycznych do Konwencji Karpackiej:

- Protokół o ochronie i zrównoważonym użytkowaniu różnorodności biologicznej i krajobrazowej (2008), Artykuł 15 Wzmacnianie ochrony i zrównoważonego gospodarowania na terenach położonych poza obszarami chronionymi
  1. *Każda ze Stron podejmie środki na terytorium swojego kraju w celu wzmacniania ochrony i zrównoważonego gospodarowania na terenach położonych poza obszarami chronionymi w Karpatach.*
  2. *Każda ze Stron będzie ułatwiać koordynację i współpracę pomiędzy wszystkimi zainteresowanymi podmiotami tak, aby zwiększyć ochronę i zrównoważone gospodarowanie na terenach położonych poza obszarami chronionymi w Karpatach, w szczególności w celu poprawy i zapewnienia spójności pomiędzy istniejącymi obszarami chronionymi oraz innymi obszarami i siedliskami ważnymi dla biologicznej i krajobrazowej różnorodności Karpat.*
- Protokół o zrównoważonej turystyce (2011)
Artykuł 11 Zwiększanie udziału turystyki w zrównoważonym rozwoju gospodarki lokalnej na terenie Karpat
  3. *Każda ze Stron podejmie na terytorium swojego kraju działania mające na celu wspieranie i promowanie inicjatyw i projektów na rzecz zrównoważonego rozwoju turystyki w Karpatach, sprzyjających rozwojowi gospodarki lokalnej i bazujących na potencjale lokalnym poprzez szersze wykorzystanie lokalnych produktów i umiejętności, a także możliwości zatrudnienia lokalnej siły roboczej.*
  4. *Każda ze Stron podejmie działania w celu promowania i wspierania rozwoju zrównoważonej turystyki w mniej wrażliwych i mniej rozwiniętych obszarach, mając na celu wsparcie zrównoważonego rozwoju gospodarczego słabiej rozwiniętych społeczności lokalnych, złagodzenie negatywnych tendencji w zakresie migracji i wyludnienia obszarów wiejskich, przyczynienie się do zmniejszenia ubóstwa oraz umożliwienie bardziej równomiernego podziału korzyści i dochodów z sektora usług turystycznych pomiędzy wszystkimi gminami regionu karpackiego.*
- Protokół o zrównoważonej turystyce (2011)
Artykuł 12 Zarządzanie ruchem turystycznym w Karpatach z korzyścią dla środowiska i dla zrównoważonego lokalnego rozwoju gospodarczego
  2. *Mając na celu łagodzenie wpływu turystyki na wrażliwe ekosystemy górskie Karpat oraz zapewnienie bardziej równomiernego rozkładu ruchu turystycznego w regionie karpackim, każda ze Stron podejmie na terytorium swojego kraju działania mające na celu rozproszenie, przekierowanie i ukierunkowanie części ruchu turystycznego poza najpopularniejsze obecnie miejscowości turystyczne i obszary wrażliwe, takie jak obszary chronione, na obszary mniej wrażliwe ekologicznie, mniej rozwinięte i mniej wykorzystywane przez turystykę, lecz mające wystarczający potencjał umożliwiający wchłonięcie i przyjęcie części ruchu turystycznego.*

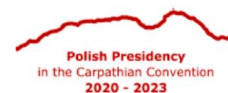
Ponadto szczególnie istotne dla realizacji tej akcji pilotażowej projektu Centralparks były następujące akty prawa narodowego:

- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym ([Dz.U. 2021 poz. 1372](#))
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym ([Dz.U. 2021 poz. 741](#))
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody ([Dz.U. 2004 nr 92 poz. 880](#))

Należy również podkreślić, że ściślejsza współpraca ze szczeblem lokalnym i regionalnym jest jednym z priorytetów obecnej (2020-2023) polskiej Prezydencji w Konwencji Karpackiej.

Sixth Meeting of the Conference of the Parties to the
Framework Convention on the Protection and Sustainable
Development of the Carpathians

Implementing the priorities of the Polish Presidency of the Carpathian Convention to promote the EU accession to the Carpathian Convention and closer cooperation with the local and regional level

Ryc. 1. Wyciąg z Programu Pracy Konwencji Karpackiej na lata 2021 - 2023, wymieniającego dwa priorytety obecnej polskiej Prezydencji.

Źródło: [strona internetowa Konwencji Karpackiej](#)

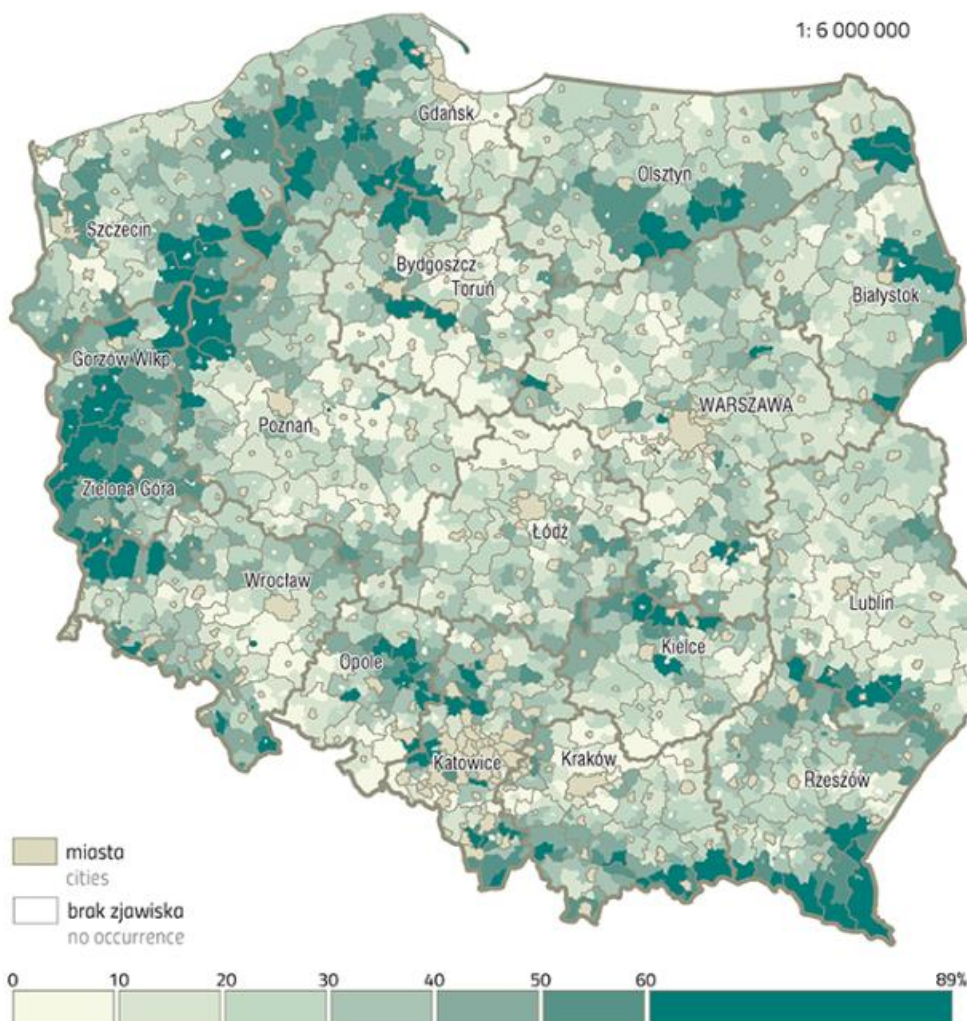
Budowanie silnych partnerstw między obszarami chronionymi a społecznościami lokalnymi w Karpatach oraz podejmowanie wspólnych działań z korzyścią dla przyrody i lokalnych mieszkańców byłoby również zgodne z Unijną strategią na rzecz bioróżnorodności 2030 - Przywracanie przyrody do naszego życia ([COM/2020/380 final](#)), wyraźnie podkreślającą potrzebę wzmocnienia takiej współpracy: „**same regulacje nie będą wystarczające do ochrony i przywrócenia dobrego stanu przyrody. Osiągnięcie tego celu będzie wymagało działania ze strony obywateli, przedsiębiorstw, partnerów społecznych oraz środowiska naukowego i badawczego, a także ścisłego partnerstwa między podmiotami działającymi na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim**”.

Poza tym budowanie skutecznych partnerstw między instytucjami publicznymi, władzami regionalnymi i lokalnymi, grupami wolontariuszy i innymi interesariuszami jest niezbędnym warunkiem pomyślnej realizacji celów wyznaczonych w Agendzie na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 i wynikających z niej Celach Zrównoważonego Rozwoju, w tym promowania turystyki (Zadanie 8.9) oraz zapewnienia ochrony ekosystemów górskich (Zadanie 15.4).

1.2. Uwarunkowania przyrodnicze, gospodarcze i społeczne - specyfika polskiej części Karpat

Wspomniany wcześniej priorytet obecnej Prezydencji Konwencji Karpackiej, zakładający ściślejszą współpracę z poziomem lokalnym i regionalnym, mógł przynajmniej częściowo wynikać ze specyficznego kontekstu gospodarczego i społecznego polskiej części regionu karpackiego w połączeniu z jego walorami przyrodniczymi, zachowanymi w licznych obszarach chronionych.

Regiony górskie zawsze stanowiły obszar wyraźnie odróżniający się od pozostałych regionów Polski, zarówno z racji swej odrębności geograficznej lub tożsamości kulturowej jak też odmiennych warunków życia i sposobów gospodarowania w górach. Większość gmin położonych w polskiej części regionu karpackiego zaliczana jest do obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW). W Karpatach przydatność rolnicza gleb jest nawet niższa niż w Sudetach, ponadto gleby są bardziej narażone na intensywną erozję wodną powierzchniową niż ma to miejsce w Sudetach czy Górach Świętokrzyskich. Karpaty są też jednym z nielicznych regionów Polski, gdzie udział lasów sięga od 60 do niemal 90 % powierzchni niektórych gmin.

Mapa 1. Udział lasów w powierzchni gmin (2012)

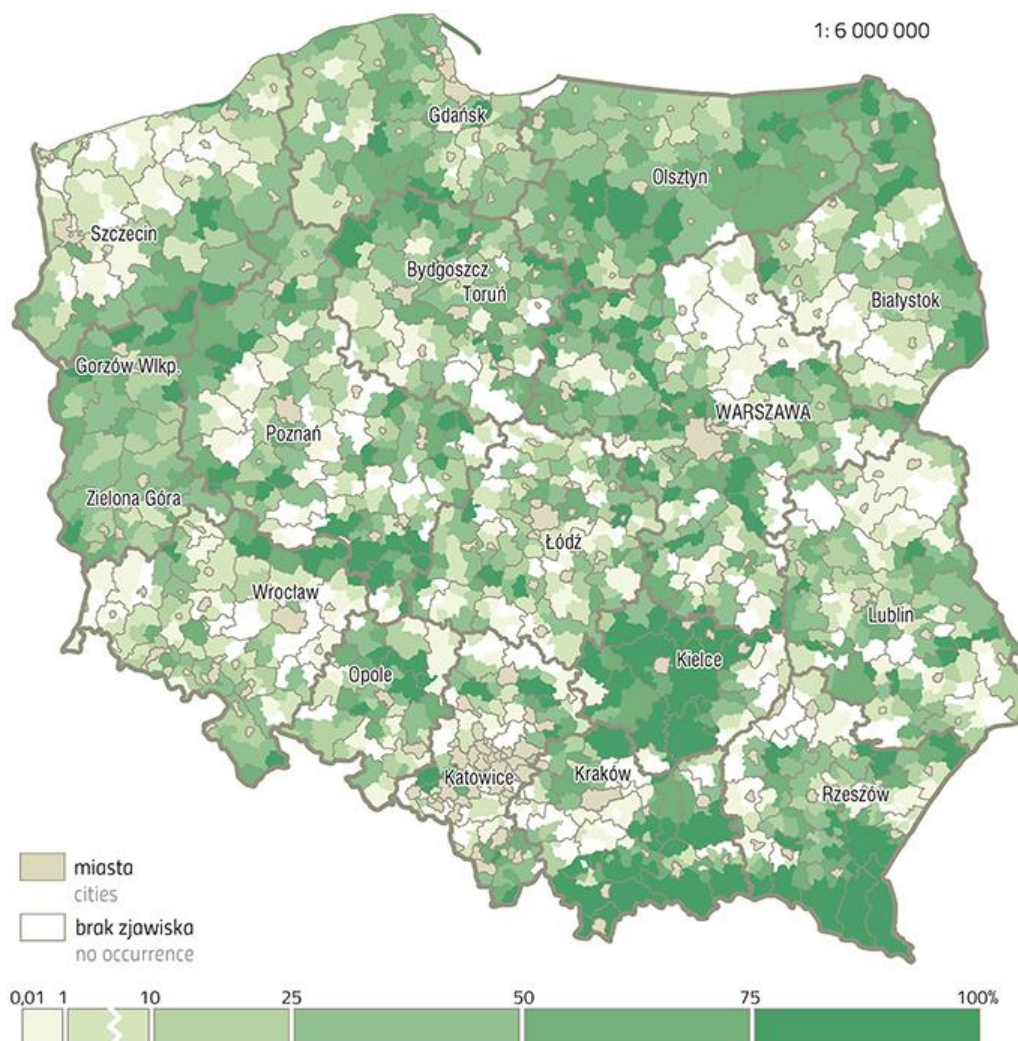
Źródło: Bański J. (Red.), 2016, [Atlas obszarów wiejskich w Polsce](#)

[Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania, Polska Akademia Nauk \(IGiPZ PAN\), Warszawa](#)

Poza niekorzystnymi warunkami gospodarowania i wyjątkowo wysoką lesistością polska część regionu karpackiego charakteryzuje się wysokim udziałem powierzchni objętej różnymi formami ochrony przyrody.

Np. łączna powierzchnia sześciu karpackich parków narodowych stanowi prawie 4,47% obszaru stosowania Konwencji Karpackiej w Polsce (podczas gdy średnia wartość tego wskaźnika dla kraju wynosi niespełna 1%). Obszarowe formy ochrony przyrody pokrywają ok. 70% polskiej części regionu karpackiego (w 2020 r. średnia dla kraju wyniosła 32,3%).

W większości gmin karpackich udział obszarów chronionych przekracza 75% powierzchni gminy. Liczne gminy karpackie są w całości położone w granicach obszarów chronionych.

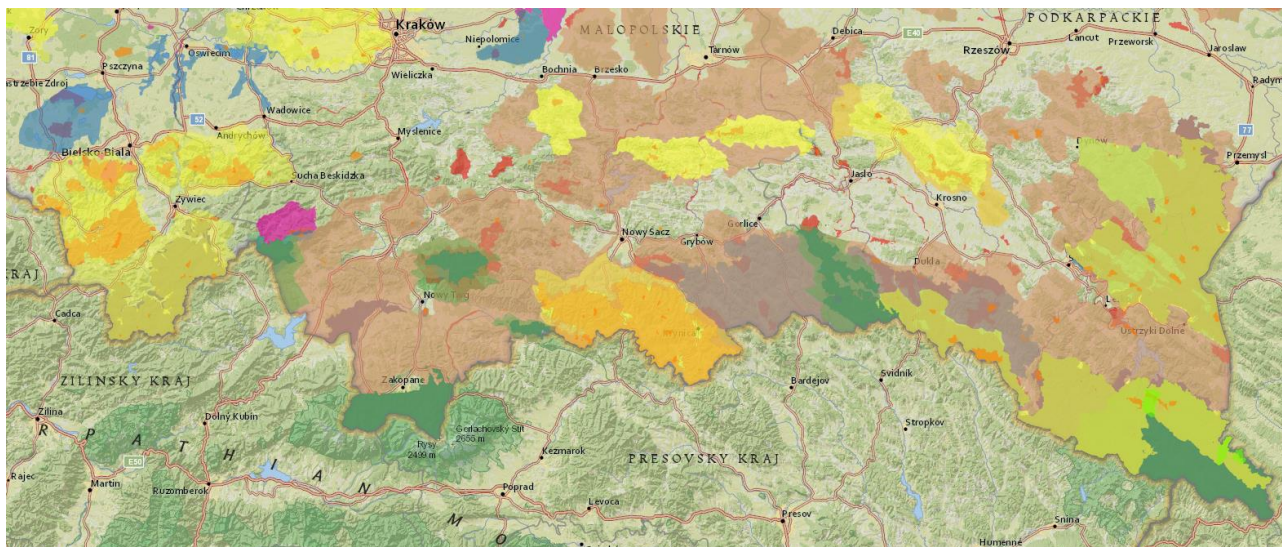

Mapa 2. Procentowy udział obszarów chronionych w powierzchni gmin (2012)

Źródło: Bański J. (Red.), 2016, [Atlas obszarów wiejskich w Polsce](#)

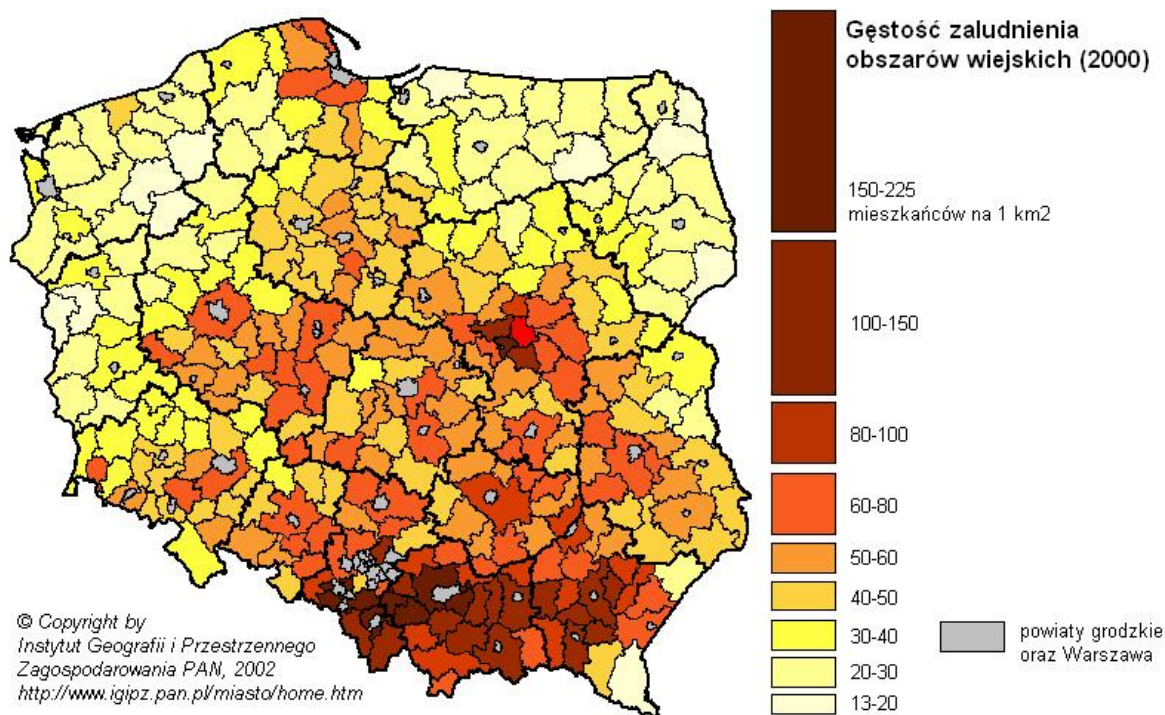
[Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania, Polska Akademia Nauk \(IGiPZ PAN\)](#), Warszawa

Mapa 3. Obszary chronione (wszystkich kategorii) utworzone w polskiej części region karpackiego.
Źródło: [Geoserwis Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska \(GDOŚ\)](#)

Równocześnie jest to region o najwyższej w skali kraju gęstości zaludnienia obszarów wiejskich, wśród 16 województw Polski trzy „karpackie” województwa zajmują pod tym względem trzy pierwsze miejsca. Wg danych z 2020 r. w województwach małopolskim i śląskim gęstość zaludnienia obszarów wiejskich (odpowiednio 131 os/km² i 124 os/km²) przekraczała ponad dwukrotnie średnią dla obszarów wiejskich Polski (53 os/km²) i aż pięciokrotnie średnią dla trzech województw, w których wskaźnik ten jest najniższy, tj. województw podlaskiego (24 os/km²) oraz warmińsko-mazurskiego i zachodniopomorskiego (25 os/km²).

Mapa 4. Gęstość zaludnienia obszarów wiejskich (l. os/1 km²) w powiatach (2000).
Źródło: [Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania, Polska Akademia Nauk \(IGiPZ PAN\)](#)

Tak wysoka gęstość zaludnienia obszarów wiejskich ma istotne znaczenie dla charakteru i jakości krajobrazów rolniczych i osadniczych wiejskich, zwłaszcza w obszarach, gdzie ukształtowała się zabudowa rozproszona.

Wysoka gęstość zaludnienia obszarów wiejskich i rozproszona sieć osadnicza w polskiej części regionu karpackiego w zestawieniu z wyższym niż w innych regionach udziałem powierzchni objętej różnymi formami ochrony przyrody i krajobrazu przekłada się automatycznie na skalę problemów w planowaniu przestrzennym oraz konfliktów pomiędzy koniecznością ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych a dążeniem do zagospodarowania, wykorzystania rolniczego lub zabudowania większości gruntów nieleśnych.

Sprawia to, że konflikty takie są bardziej intensywne i dotkliwe w regionie karpackim niż w innych regionach Polski. Mogła to być jedna z istotnych przyczyn uznania bliższej współpracy ze szczeblem lokalnym i regionalnym za jeden z priorytetów aktualnej trzyletniej (2020–2023) polskiej prezydencji w Konwencji Karpackiej.

1.3. Logika interwencji tematycznego pakietu roboczego nr 1 projektu Centralparks

Podstawowym założeniem tematycznego pakietu roboczego nr 1 (dalej jako WPT1) projektu Centralparks było, że pogodzenie i powiązanie ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazowej ze zrównoważonym lokalnym rozwojem społeczno-gospodarczym oraz wzrost poparcia społeczności lokalnych dla działań podejmowanych w obszarach chronionych będą możliwe, jeżeli:

- dobrze zachowane i skutecznie chronione walory przyrodnicze i krajobrazowe
- będą odpowiednio wykorzystywane jako atuty na rzecz lokalnego rozwoju gospodarczego, w szczególności dla lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki
- podczas gdy cele ochrony i korzyści wynikające z powyższej synergii działań będą skutecznie komunikowane lokalnym interesariuszom.

Dlatego zadaniem trzech działających w l. 2019–2020 międzynarodowych tematycznych grup roboczych utworzonych w ramach WPT1 było wspólne opracowanie trzech wynikających z powyższego założenia oraz wzajemnie wspierających i uzupełniających się dokumentów:

- karpackiej strategii wzmocnienia ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazu na zewnątrz i wewnątrz obszarów chronionych (mającej wspierać wdrażanie Protokołu o ochronie i zrównoważonym użytkowaniu różnorodności biologicznej i krajobrazowej z 2008 r.)
- strategii lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na przyrodniczym i kulturowym dziedzictwie Karpat (na rzecz wdrażania Protokołu o zrównoważonej turystyce z 2011 r.)
- wytycznych dotyczących komunikacji między obszarami chronionymi a społecznościami lokalnymi w Karpatach.

Należy zauważyć, że Konwencja Karpacka i jej protokoły tematyczne są umowami międzynarodowymi, czyli instrumentami prawa międzynarodowego wiążącymi Stronę (Państwa), które je podpisały i ratyfikowały. Dlatego te akty prawne przede wszystkim określają prawnie wiążące zobowiązania Stron i zobowiązują ich Rządy do ich wypełniania.

Artykuł 2.1 Konwencji Karpackiej określa jej cele ogólne: „*Strony będą prowadzić wszechstronną politykę i współpracować na rzecz ochrony i zrównoważonego rozwoju Karpat w celu między innymi poprawy jakości życia, wzmocnienia miejscowej gospodarki i społeczności lokalnych oraz zachowania walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego*”.

Zgodnie z intencjami Stron wdrażanie Konwencji ma przede wszystkim służyć mieszkańcom regionu karpackiego, ale nie jest możliwe bez ich udziału i zaangażowania.

Dlatego art. 13 ust. 2 Konwencji Karpackiej stanowi, że „*Strony będą prowadzić politykę gwarantującą udział społeczeństwa w procesie podejmowania decyzji dotyczących ochrony i zrównoważonego rozwoju Karpat oraz wdrażania niniejszej Konwencji*”.

Z uwagi na powyższe, strategie opracowane w ramach WPT1 projektu Centralparks nie są adresowane do Rządów i organów administracji centralnej Stron, lecz wprost do mieszkańców Karpat, reprezentujących ich samorządów, oraz administracji karpackich obszarów chronionych, zgodnie z powyższym priorytetem obecnej polskiej Prezydencji, zakładającym „*ściślejszą współpracę ze szczeblem lokalnym i regionalnym*”.

Tym niemniej, obie strategie opracowane w ramach WPT1 zostały w 2021 r. przedstawione właściwym merytorycznie międzyrządowym Grupom Roboczym Konwencji, a następnie przekazane (jako wersje robocze) do akceptacji przez Strony Konwencji.

Sam fakt obowiązywania Konwencji Karpackiej i jej Protokołów nie oznacza jeszcze osiągnięcia celów założonych w tych dokumentach. Jednak te instrumenty prawne mogą służyć zachowaniu walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego regionu karpackiego oraz sprzyjać zrównoważonemu rozwojowi naszych gmin, powiatów i województw.

Wspomniany wyżej zamiar WPT1 zapewnienia naszym interesariuszom wzajemnie wspierających się i komplementarnych dokumentów oznacza, że realizacja strategii lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki wspiera również ochronę różnorodności biologicznej i krajobrazowej, poprzez rekomendowanie działań mających na celu zapobieganie lub łagodzenie negatywnych skutków presji turystyki masowej na obszary chronione.

Natomiast celem Wytycznych dotyczących komunikacji obszarów chronionych ze społecznościami lokalnymi jest nie tylko ułatwienie efektywnego komunikowania tym społecznościom celów ochrony przyrody i krajobrazu, ale także budowanie i wzmacnianie poczucia współwłasności i odpowiedzialności za obszary chronione wśród mieszkańców regionu.

W 2021 r. rozpoczęła się faza testowania przydatności obu strategii w ramach akcji pilotażowych prowadzonych w Polsce (w otulinie Pienińskiego Parku Narodowego oraz w regionie Magurskiego Parku Narodowego), Republice Czeskiej, Republice Słowackiej, w transgranicznym regionie czesko-słowackim Bílé Karpaty / Biele Karpaty, oraz na Węgrzech. Natomiast wytyczne dotyczące skutecznej komunikacji były testowane wyłącznie w Polsce, w ramach szkoleń przeznaczonych dla pracowników obszarów chronionych polskiej części regionu karpackiego (Centralparks AT1.6).

1.4. Logika interwencji akcji pilotażowej - wybór obszaru realizacji

Działanie AT1.5 przyczyniło się do osiągnięcia Rezultatu O.T1.5 projektu, opisanego we wniosku aplikacyjnym projektu jako „*Pilotażowa realizacja strategii (wspólnie opracowanej w ramach Działania A.T1.2) na rzecz lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na walorach przyrodniczych, włączająca zarządzających obszarami chronionymi oraz społeczności miejscowe we wspólne opracowanie lokalnej strategii na rzecz zrównoważonego rozwoju turystyki, mającej na celu integrację ochrony przyrody ze zrównoważonym lokalnym rozwojem społeczno-gospodarczym*”.

Na etapie przygotowywania propozycji projektu Centralparks (tj. w l. 2017/2018) przyjęto, że Strategia lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na przyrodniczym i kulturowym dziedzictwie Karpat (O.T1.2) będzie testowana albo w większym regionie, w którym znajduje się kilka obszarów chronionych (akcja pilotażowa w Słowacji), albo w otoczeniu jednego obszaru chronionego i jego otuliny (akcja pilotażowa w Polsce). Umożliwiłoby to porównanie efektów i ocenę skuteczności realizacji tej strategii w dwóch różnych sytuacjach i odmiennym kontekście społeczno-gospodarczym, oraz wymianę wyników i doświadczeń partnerów projektu Centralparks.

Na tym wczesnym etapie planowania nie wskazano jeszcze konkretnej lokalizacji akcji pilotażowej. Jednak jednym z warunków ostatecznej akceptacji całego projektu Centralparks przez władze Programu Interreg EUROPA ŚRODKOWA na początku 2019 r. było określenie dokładnych lokalizacji akcji pilotażowych zaplanowanych do realizacji w Polsce.

Zgodnie z logiką interwencji projektu, Strategia lokalnego rozwoju zrównoważonej turystyki wspierać ma wdrażanie Artykułów 11 i 12 Protokołu o zrównoważonej turystyce (Bratysława, 2011) do Ramowej Konwencji Karpackiej (patrz: część 1.1).

Dlatego realizacja akcji pilotażowej w ramach A.T1.5 wydawała się najbardziej korzystna dla społeczności gmin położonych w otoczeniu obszaru chronionego, słabiej rozwiniętych gospodarczo i słabiej eksplorowanych przez turystykę (a tym samym zagrożonych wysokim bezrobociem i procesem nasilającego się wyludniania obszarów wiejskich), ale mających wystarczający potencjał, aby wchłonąć i przyjąć część ruchu turystycznego kierującego się do pobliskiego obszaru chronionego (co mogłoby złagodzić negatywne oddziaływania turystyki i innych presji na jego walory przyrodnicze ze strony człowieka).

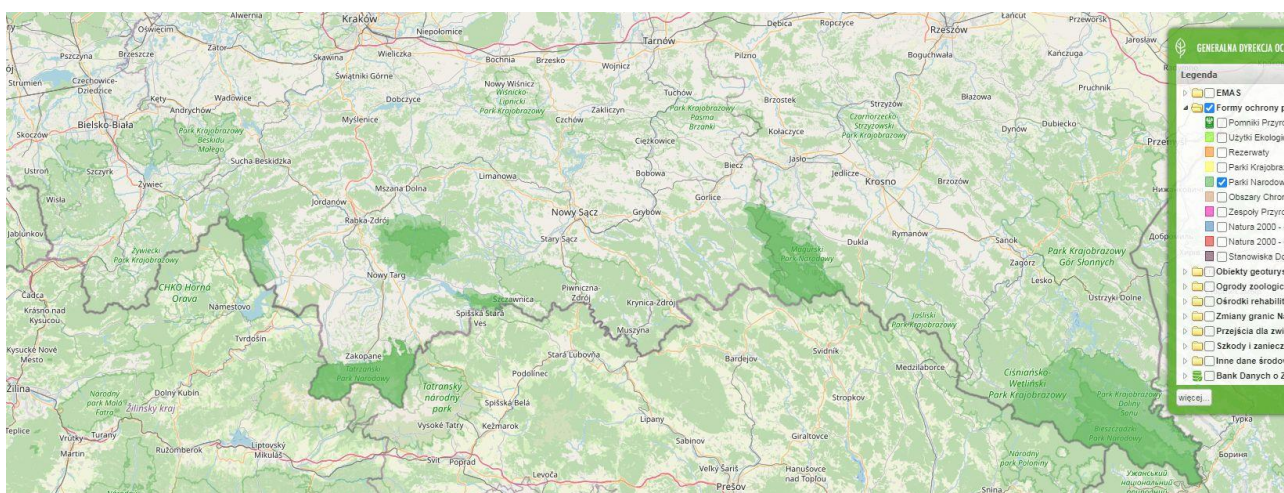
W uwagi na powyższe, PP4 uznał obszary otaczające Magurski Park Narodowy za najbardziej właściwe dla realizacji akcji pilotażowej działania A.T1.5. w Polsce.

Cele akcji pilotażowej A.T1.5 realizowanej w regionie magurskim były następujące:

- testowe wdrożenie O.T1.2 - strategii lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na przyrodniczym i kulturowym dziedzictwie Karpat;
- wzmocnienie lokalnego partnerstwa i podniesienie poparcia lokalnych interesariuszy dla bardziej zrównoważonego rozwoju w otulinie parku narodowego i na otaczających terenach;
- wspólne opracowanie Strategii Społeczności Lokalnej na rzecz zrównoważonego rozwoju turystyki (Deliverable DT.1.5.8).

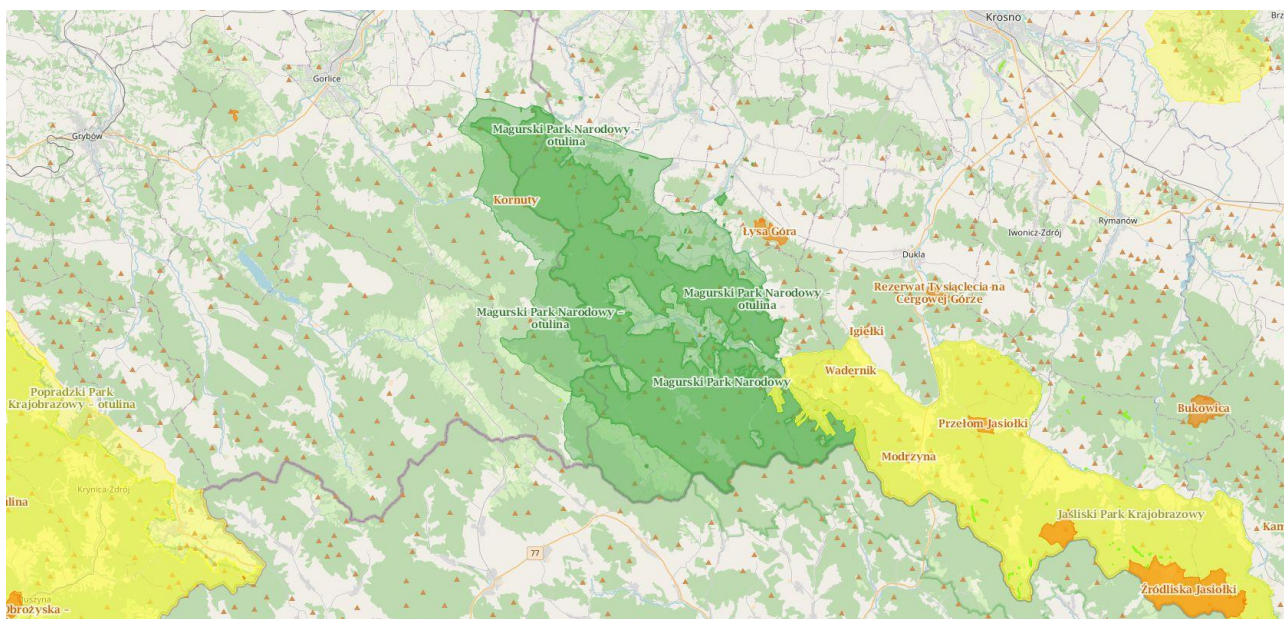
1.5. Obszar chroniony kluczowy dla realizacji akcji pilotażowej w regionie magurskim

Magurski Park Narodowy (dalej jako Magurski PN) został utworzony z dniem 1 stycznia 1995 r. Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 24 listopada 1994 r. w sprawie utworzenia Magurskiego Parku Narodowego ([Dz.U. 1994 nr 126 poz. 618](#)). Obszar Magurskiego PN obejmuje 19,438.9 ha, głównie (niemal 89,7%) w pięciu gminach województwa podkarpackiego (Dębowiec, Kremna, Nowy Żmigród i Osiek Jasielski powiatu jasielskiego, oraz gminie Dukla powiatu krośnieńskiego). Pozostałe 10,3% obszaru Magurskiego PN położone jest w dwóch gminach powiatu gorlickiego (Lipinki i Sękowa) województwa małopolskiego. W granicach powyższych 7 gmin leży też otulina Magurskiego PN, obejmująca 22 969 ha, a zatem większa obszarowo od parku narodowego.

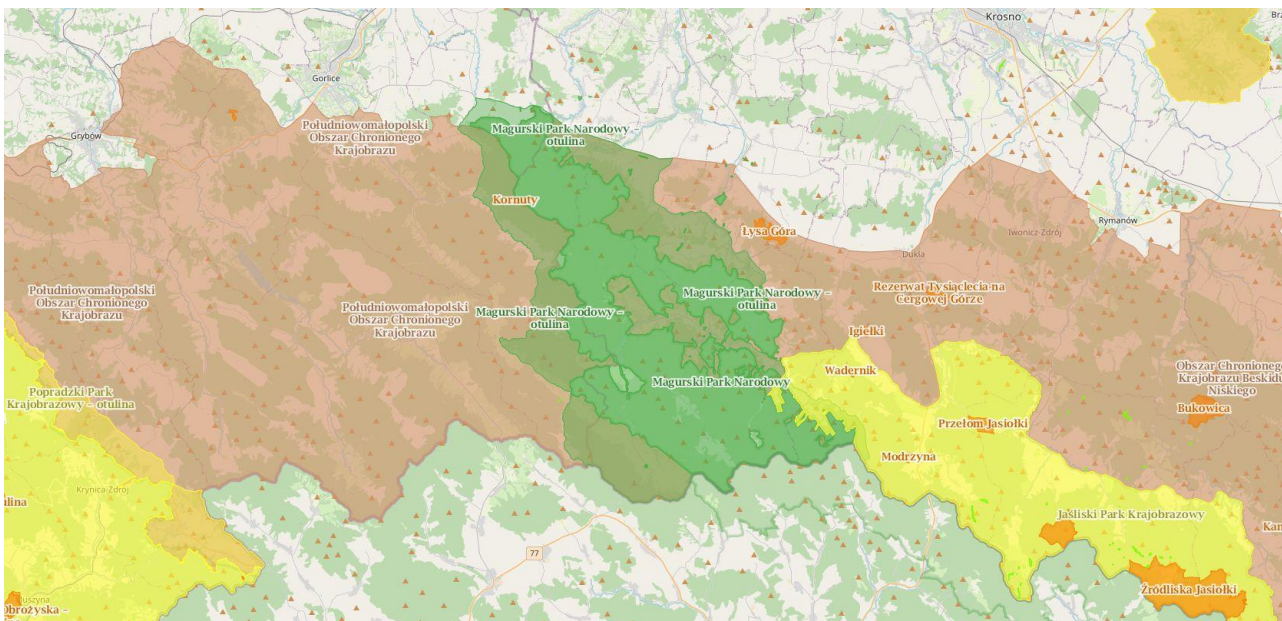
Mapa 5. Lokalizacja Magurskiego PN Źródło: [Geoserwis Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska \(GDOŚ\)](#)

Z obszarem Magurskiego PN graniczy Jaślicki Park Krajobrazowy, rozciągający się wzdłuż granicy państwowej między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Słowacką.

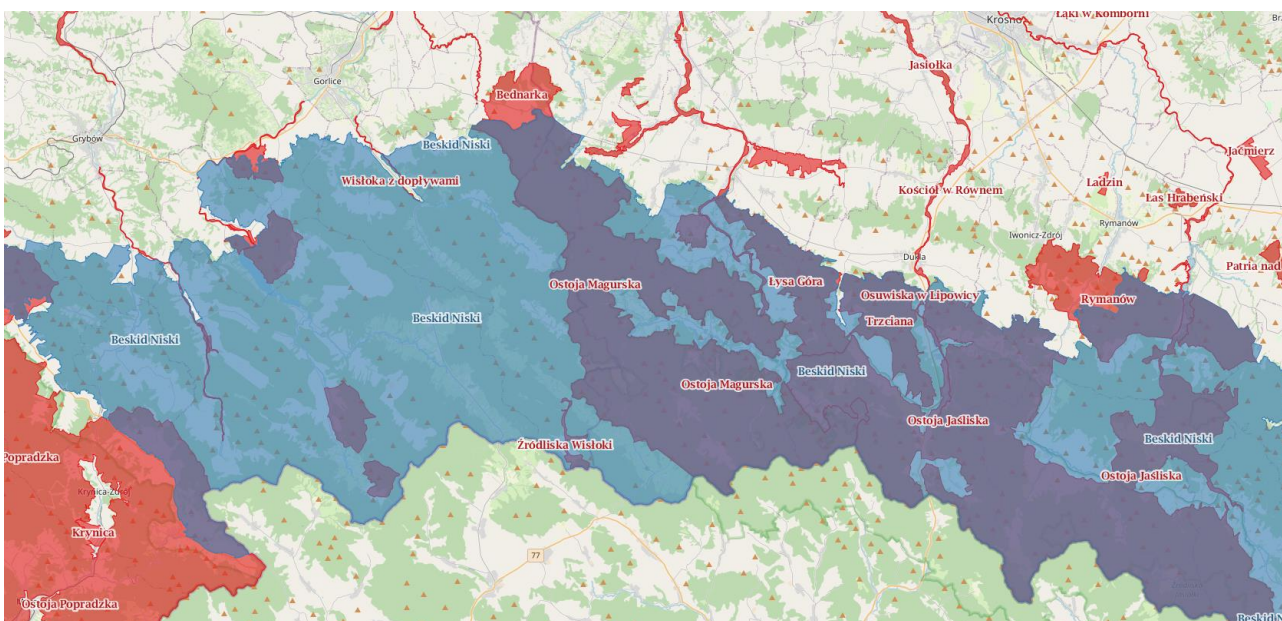
Mapa 6. Magurski PN, jego otulina, pobliskie parki krajobrazowe i rezerваты przyrody. Źródło: [Geoserwis Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska \(GDOŚ\)](#)

Ponadto Magurski PN jest niemal całkowicie otoczony przez dwa obszary chronionego krajobrazu utworzone po polskiej stronie granicy: Południowomałopolski Obszar Chronionego Krajobrazu (na zachód od Parku, w województwie małopolskim) oraz Obszar Chronionego Krajobrazu Beskidu Niskiego (w województwie podkarpackim).

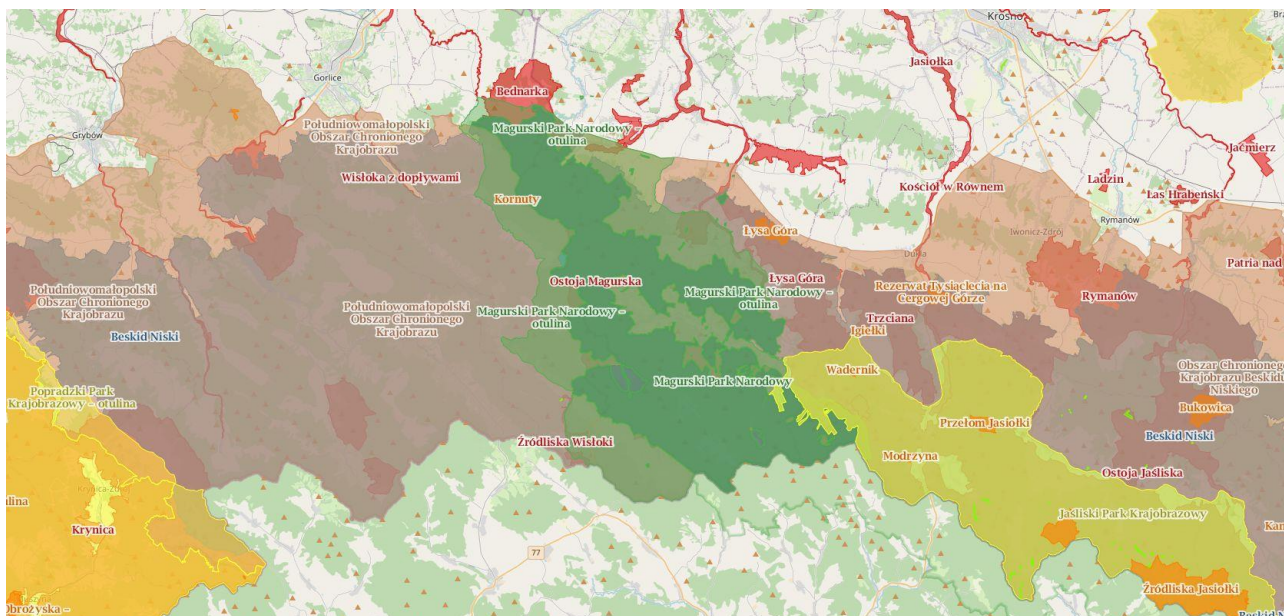

Mapa 7. Obszary chronione w regionie magurskim (obszary chronionego krajobrazu oznaczono kolorem jasnobrazowym). Źródło: [Geoserwis Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska \(GDOŚ\)](#)

Ponadto cały obszar Magurskiego PN ma status obszarów sieci Natura 2000, stanowiąc część obszaru specjalnej ochrony ptaków Beskid Niski (kod obszaru: PLB120008) oraz dwóch specjalnych obszarów ochrony siedlisk: Ostoja Magurska (PLH180001) i Łysa Góra (PLH180015).

Mapa 8. Obszary Natura 2000: SOO (oznaczone kolorem czerwonym) i OSO (oznaczone kolorem niebieskim) utworzone po stronie polskiej w regionie wdrażania akcji pilotażowej. Źródło: [Geoserwis Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska \(GDOŚ\)](#)

Mapa 9. Obszary chronione (wszystkich kategorii) utworzone po stronie polskiej w regionie wdrażania akcji pilotażowej. Źródło: [Geoserwis Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska \(GDOŚ\)](#)

Ponadto Magurski PN sąsiaduje z trzema innymi obszarami chronionymi położonymi za granicą państwową między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Słowacką: obszarem chronionego krajobrazu Chránená krajinná oblasť Východné Karpaty oraz dwoma obszarami sieci Natura 2000: obszarem specjalnej ochrony ptaków Laborecka vrchovina (kod obszaru: SKCHVU011) oraz specjalnym obszarem ochrony siedlisk Dukla (SKUEV0048).

Ze względu na przygraniczne położenie obszaru realizacji akcji pilotażowej można się spodziewać, że realizacja wynikającej z niej Strategii Społeczności Lokalnej na rzecz zrównoważonego rozwoju turystyki regionu Magury (Deliverable DT.1.5.8) może przynieść również pozytywne efekty w skali transgranicznej, co stanowiłoby wówczas oczywistą wartość dodaną tej akcji.

Magurski PN stanowi główną atrakcję turystyczną regionu magurskiego po polskiej stronie granicy państwowej, zarówno z uwagi na cenne zasoby przyrodnicze, jak i liczne zabytki dziedzictwa kulturowego, co stanowi o wysokim potencjale regionu dla rozwoju turystyki, jeszcze nie w pełni odkrytego dla turystyki masowej.

Magurski PN inwestuje znaczne środki, pochodzące zarówno ze źródeł krajowych, jak i zewnętrznych (np. z unijnego Programu Interreg Polska-Słowacja) w rozwój i utrzymanie szlaków turystycznych, ścieżek przyrodniczych, tras rowerowych i konnych wraz z infrastrukturą towarzyszącą (np. mosty, drogowskazy, deszczochrony na miejscach odpoczynku, parkingi i stojaki rowerowe, tablice informacyjne) oraz w zachowanie dziedzictwa historycznego i kulturowego regionu (np. przez renowację kapliczek, krzyży przydrożnych i cmentarzy, umieszczanie tablic interpretacyjnych w miejscach dawnych, nieistniejących już wsi).

2. Przygotowanie akcji pilotażowej w regionie magurskim

2.1. Sekwencja działań akcji pilotażowej w regionie magurskim

Dla akcji pilotażowej projektu Centralparks w regionie magurskim przyjęto poniższą logiczną sekwencję działań koniecznych do jej realizacji. Taka sama lub podobna sekwencja działań może z powodzeniem zostać zastosowana również w dowolnym innym regionie.

1. Określenie obszaru realizacji akcji pilotażowej.
2. Określenie właściwej grupy docelowej akcji pilotażowej i pozostałych interesariuszy (w oparciu o Rozdział 6. Karpackiej strategii lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na dziedzictwie naturalnym i kulturowym Karpat”, opracowanej w ramach WPT1).
3. Pozyskiwanie i gromadzenie danych i informacji na temat obszaru realizacji akcji pilotażowej, istotnych z punktu widzenia wyzwań stojących przed akcją pilotażową.
4. Analiza zebranych danych i informacji, ocena i diagnoza stanu zastanego w obszarze realizacji akcji pilotażowej oraz w poszczególnych gminach objętych akcją pilotażową.
5. Opracowanie odpowiedniej dla grupy docelowej metodyki komunikacji i prowadzenia spotkań (zgodnie z metodyką opisaną w Rozdziale 1 Wytycznych dot. komunikacji pomiędzy obszarami chronionymi a społecznościami lokalnymi w Karpatach, opracowanych w ramach WPT1).
6. Wyszukiwanie, pozyskiwanie, gromadzenie i dobór odpowiednich materiałów przydatnych do przeprowadzenia planowanych warsztatów, w tym przykładów najlepszych praktyk z innych części regionu karpackiego, aby zaproponować uczestnikom rozwiązania, które sprawdzą się w podobnych okolicznościach i w podobnym lokalnym kontekście społeczno-gospodarczym.
7. Przygotowanie materiałów potrzebnych do przeprowadzenia zaplanowanych warsztatów i spotkań, dostosowanych do poszczególnych grup odbiorców [Deliverable D.T1.5.1].
8. Zorganizowanie, przygotowanie i przeprowadzenie trzydniowych warsztatów [Deliverable D.T1.5.2] mających na celu powołanie lokalnych zespołów eksperckich (z udziałem administracji obszaru chronionego, władz gmin, lokalnych organizacji pozarządowych i innych właściwych interesariuszy) dla opracowania Strategii Społeczności Lokalnej na rzecz zrównoważonego rozwoju turystyki [Deliverable DT.1.5.8]
9. Organizacja, przygotowanie i przeprowadzenie 4 jednodniowych warsztatów tematycznych [Deliverable D.T1.5.3] pozwalających na zgromadzenie odpowiedniego zasobu wiedzy o regionie oraz zaangażowanie partnerów lokalnych w opracowanie Strategii Społeczności Lokalnej na rzecz zrównoważonego rozwoju turystyki [Deliverable DT.1.5.8].
10. Opracowanie kolejnych roboczych wersji Strategii Społeczności Lokalnej na rzecz zrównoważonego rozwoju turystyki [Deliverable DT.1.5.8], zebranie opinii i uwag partnerów lokalnych, konsultowanie kolejnych wersji roboczych ww. Strategii z zaangażowanymi w jej przygotowanie lokalnymi interesariuszami.
11. Opracowanie końcowej wersji Strategii Społeczności Lokalnej na rzecz zrównoważonego rozwoju turystyki w regionie Magury [Deliverable DT.1.5.8] oraz uzupełnienie dokumentu o streszczenie w języku angielskim (zgodnie z wnioskiem aplikacyjnym Centralparks).
12. Podsumowanie zdobytych doświadczeń i wniosków wynikających z przebiegu i wyników wdrożenia akcji pilotażowej A.T1.5 w Polsce, sformułowanie rekomendacji dotyczących wdrażania Strategii lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na dziedzictwie przyrodniczym i kulturowym Karpat [Deliverable D.T1.4.4].

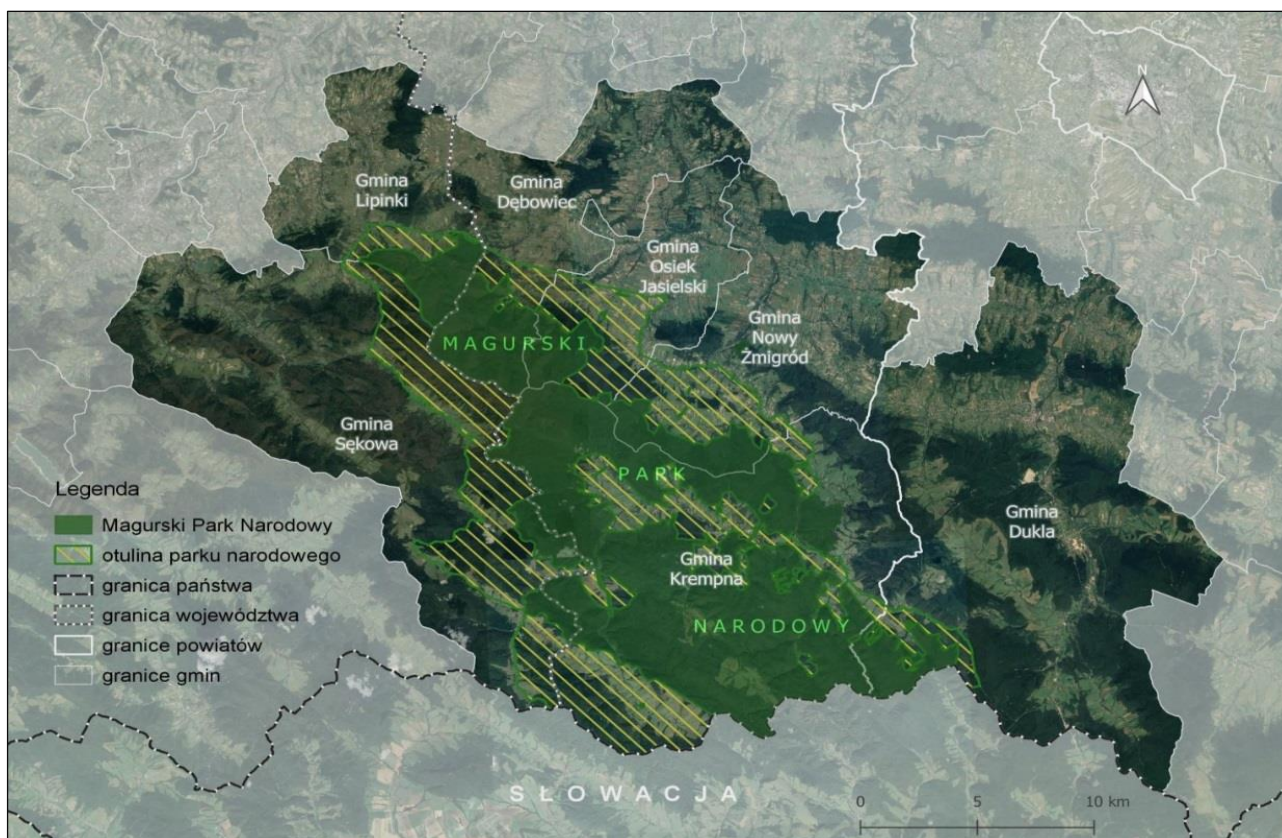

2.2. Określenie obszaru realizacji akcji pilotażowej w regionie magurskim

Zgodnie z postanowieniami art. 11 i 12 Protokołu o zrównoważonej turystyce (patrz: część 1.1), kierując się logiką interwencji akcji pilotażowej A.T1.5 (część 1.4), biorąc pod uwagę, że podstawową jednostką samorządu terytorialnego kreującą i realizującą politykę rozwoju lokalnego (w tym rozwoju turystyki) jest gmina, przestrzenny zasięg realizacji akcji pilotażowej A.T1.5 w Polsce został dostosowany do granic administracyjnych gmin.

Ponadto zdecydowano, że ta akcja pilotażowa powinna być realizowana niezależnie od tego, czy dany obszar znajduje się w parku narodowym, jego otulinie, czy na terenach przyległych. Dlatego akcja pilotażowa odnosiła się do całości obszaru 7 gmin współdzielących Magurski PN i jego otulinę: 5 gmin województwa podkarpackiego: Dębowiec (8 647 ha), Dukla (23 514 ha), Krempna (20 386 ha), Nowy Żmigród (10 359 ha), Osiek Jasielski (6 040 ha); oraz 2 gmin województwa małopolskiego: Lipinki (6 646 ha) i Sękowa (19 480 ha).

Dzięki powyższemu „inkluzywnemu” podejściu zasięg przestrzenny realizacji akcji pilotażowej A.T1.5 objął aż 95 072 ha, co pozwoliło na promowanie i wspieranie zrównoważonego rozwoju regionu pięciokrotnie większego niż obszar Magurskiego PN (19 438,9 ha) i ponad dwukrotnie większego niż łączna powierzchnia (42 407,9 ha) parku narodowego i jego otuliny.

Mapa 10. Obszar wdrażania akcji pilotażowej - 7 sąsiadujących ze sobą gmin region magurskiego.
Źródło: Deliverable DT.1.5.8 „Strategia zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na przyrodniczym i kulturowym bogactwie Magurskiego Parku Narodowego i jego otoczenia na lata 2022–2030”.

3. Wdrażanie akcji pilotażowej w regionie magurskim

Przede wszystkim, zgodnie z ustaloną sekwencją działań (opisaną w części 2.1 niniejszego Raportu) zespół ekspertów realizujących akcję pilotażową A.T1.5 w Polsce określił grupę docelową lokalnych interesariuszy z sektora publicznego i prywatnego, którzy powinni zostać włączeni w opracowanie projektu Strategii Społeczności Lokalnej na rzecz zrównoważonego rozwoju turystyki (Deliverable DT.1.5.8 projektu Centralparks). Działanie to zostało przeprowadzone zgodnie z Rozdziałem 6. Karpackiej strategii lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na dziedzictwie przyrodniczym i kulturowym Karpat”, opracowanej w ramach Centralparks WPT1.

Skład grupy docelowej wpłynął na dobór odpowiedniej dla tej grupy metodyki komunikacji i prowadzenia spotkań (zgodnie z metodyką przedstawioną w Rozdziale 1 Wytycznych dotyczących komunikacji pomiędzy obszarami chronionymi a społecznościami lokalnymi w Karpatach, opracowanych w ramach Centralparks WPT1).

Jednocześnie zespół zbierał i analizował dane i informacje dotyczące m.in.:

- kontekstu prawnego i strategicznego dla realizacji tej akcji pilotażowej w regionie magurskim, np. odnośne dokumenty planistyczne i strategie przyjęte na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym m.in. lokalne strategie rozwoju na lata 2014–2020, uprzednio przyjęte i realizowane przez gminy regionu magurskiego, Lokalne Strategie Rozwoju realizowane przez właściwe terytorialnie Lokalne Grupy Działania (LGD) oraz dokumenty dotyczące zarządzania Magurskim PN (wyniki tej analizy zostały następnie podsumowane w Rozdziale 1. Strategii DT.1.5.8);
- uwarunkowań dla realizacji akcji pilotażowej wynikających z przyrodniczego i kulturowego bogactwa regionu magurskiego, uwarunkowań społeczno-gospodarczych, aktualnego stanu rozwoju infrastruktury turystycznej w regionie oraz aktualnych wzorców jego zwiedzania (podsumowanych w Rozdziale 2. Strategii DT.1.5.8) co pozwoliło później na diagnozę stanu obecnego i ocenę możliwości zrównoważonego rozwoju turystyki w regionie magurskim.

Inne materiały dotyczyły roli obszarów chronionych w lokalnym zrównoważonym rozwoju gospodarczym, ich wkładu w lokalną gospodarkę i wynikających z tego korzyści dla mieszkańców, zilustrowanych badaniami przeprowadzonymi w USA przez National Park Service, ale także w europejskich regionach górskich, np. w Babiogórskim Parku oraz Rezerwacie Biosfery Entlebuch w Szwajcarii.

3.1. Przygotowanie materiałów do wdrożenia akcji pilotażowej [Deliverable D.T1.5.1]

Materiały (DT1.5.1) przygotowane na wstępne 3-dniowe warsztaty (DT1.5.2) oraz na serię 4 jednodniowych warsztatów (DT1.5.3) obejmowały prezentacje, które miały być wygłoszone przez pracowników PP4 i zakontraktowanych ekspertów zewnętrznych (opracowanych z wykorzystaniem wcześniej zebranych materiałów i przykładów najlepszych praktyk), a także różnych materiałów informacyjnych dla uczestników, m.in. merytoryczne odpowiednie publikacje, broszury i ulotki dotyczące zrównoważonego rozwoju turystyki, powstałe w ramach innych, wcześniej realizowanych projektów i inicjatyw.

Każde warsztaty zorganizowane w ramach akcji pilotażowej A.T1.5 realizowanej w Polsce zaczynały się od prezentacji projektu CE1359 Centralparks, podkreślenia wsparcia Programu Interreg EUROPA ŚRODKOWA i EFRR, wyjaśnienia celów projektu Centralparks i roli PP4 w konsorcjum projektowym, jak też podania linków do stron internetowych projektu Centralparks.

Uczestnicy byli informowani o podstawowych założeniach i logice interwencji WPT1 (patrz część 1.3 niniejszego Raportu), działaniach WPT1 i ich synergii, osiągniętych wcześniej wynikach WPT1, a także celach tej akcji pilotażowej, z podkreśleniem potrzebę ścisłej współpracy pomiędzy obszarami chronionymi oraz ich interesariuszami na poziomie lokalnym i regionalnym, zgodnie z jednym z priorytetów obecnej polskiej Prezydencji w Konwencji Karpackiej (patrz część 1.1).

Materiały przygotowane na trzydniowe warsztaty wprowadzające zawierały jeszcze bardziej szczegółowe informacje na temat projektu Centralparks, jego rezultatów wypracowanych wspólnie w ramach współpracy ponadnarodowej w poprzedniej fazie wdrażania WPT1, ich korespondencji z odpowiednimi protokołami tematycznymi do Konwencji Karpackiej, postępów w procedowaniu przez Strony Konwencji ze strategiami opracowanymi w ramach tego pakietu roboczego oraz celów ich testowania w krajach „karpackich”.

Dodatkowo prezentacje wygłoszone podczas 3-dniowych warsztatów wprowadzających zawierały podstawowe informacje dotyczące [Konwencji Alpejskiej](#) oraz mechanizmów jej wdrażania, alpejskiej sieci obszarów chronionych [ALPARC](#), strategii makroregionalnych UE oraz powiązanych z nimi mechanizmów finansowych ([Interreg Alpine Space Program](#), [Interreg Danube Transnational Program](#)), oraz znaczenia Konwencji Karpackiej dla kształtowania polityk górskich jej Stron.

Ponieważ projekt Centralparks ma na celu wsparcie i usprawnienie wdrażania Konwencji Karpackiej, uczestnicy warsztatów byli obszernie informowani o tej Konwencji, jej celach, jej protokołach tematycznych (zwłaszcza tych obowiązujących w Polsce) oraz podstawach prawnych udziału społeczeństwa w jej wdrażaniu (również w ramach tej akcji pilotażowej).

W powyższym kontekście wymieniono wybrane przykłady projektów realizowanych w latach 2003–2020 przez Stowarzyszenie Ekopsychologia na rzecz wdrażania Konwencji Karpackiej, jako przykłady najlepszych praktyk udanego zaangażowania samorządów lokalnych, organizacji pozarządowych i innych lokalnych interesariuszy w różne projekty i inicjatywy wspierające realizację Konwencji Karpackiej, w tym jej oficjalne spotkania organizowane w Polsce przez [Sekretariat Konwencji Karpackiej](#) (SCC) we współpracy ze Stowarzyszeniem Ekopsychologia.

DID YOU KNOW THAT ...

... the European Union's largest populations of brown bears, wolves, lynx, European bison and imperial eagles (globally threatened species) are found in the Carpathians?

THE CONVENTION   ACTIVITIES   MEETINGS / EVENTS   RESOURCES / GALLERY   CONTACT THE CONVENTION

BY CATEGORY

Conference of the Parties

Implementation Committee

■ Working Groups

WG BIODIVERSITY + WG SPATIAL DEVELOPMENT

Joint Meeting of WG Biodiversity and WG Spatial Development

22.10.2014 - 24.10.2014

Kluskowce, Poland

[MEETING REPORT](#)

DID YOU KNOW THAT ...

... the European Union's largest populations of brown bears, wolves, lynx, European bison and imperial eagles (globally threatened species) are found in the Carpathians?

THE CONVENTION   ACTIVITIES   MEETINGS / EVENTS   RESOURCES / GALLERY   CONTACT THE CONVENTION

BY CATEGORY

Conference of the Parties

Implementation Committee

■ Working Groups

WG Biodiversity

WG CULTURAL HERITAGE

SECOND MEETING OF THE WG ON CULTURAL HERITAGE AND TRADITIONAL KNOWLEDGE

14.05.2013 - 16.05.2013

Krynica, Poland

DID YOU KNOW THAT ...

... Gerlachovsky Peak (2,655 m altitude) in the High Tatras in Slovak Republic is the highest peak of the Carpathians?

THE CONVENTION   ACTIVITIES   MEETINGS / EVENTS   RESOURCES / GALLERY   CONTACT THE CONVENTION

BY CATEGORY

Conference of the Parties

Implementation Committee

■ Working Groups

WG Biodiversity

WG CULTURAL HERITAGE

THIRD MEETING OF THE WG ON CULTURAL HERITAGE AND TRADITIONAL KNOWLEDGE

09.09.2013 - 11.09.2013

Orelec, Poland

Ryc. 2., 3., 4. Posiedzenia Grup Roboczych Konwencji Karpackiej, współorganizowane przez Sekretariat Konwencji Karpackiej i Stowarzyszenie Ekopsychologia. Źródło: [strona internetowa Konwencji Karpackiej](#)

Aby wzmocnić poczucie współwłasności i współodpowiedzialności za wdrażanie Konwencji Karpackiej, jej genezę przedstawiono na warsztatach wprowadzających w czerwcu 2021 r.:

W marcu 1924 r. Liga Narodów (zastąpiona w 1946 r. przez ONZ) wezwała Czechosłowację i Polskę do uzgodnienia dokładnego przebiegu granicy państwowej "w okręgu Jaworzyny" oraz sporządzenia protokołu mającego na celu „uregulowanie interesów gmin i ludności sąsiadujących z tą częścią granicy”. Dwa miesiące później (6 maja 1924 r.) oba państwa podpisały w Krakowie dwustronny Protokół. Ponadto Komisarze reprezentujący obie strony zalecili swoim Rządom „jak najrychlejsze zawarcie” dwóch nowych porozumień międzynarodowych:

„a) *Konwencji turystycznej, któraby umożliwiła i ułatwiła na całym górskim pograniczu polsko-czechosłowackim rozwój turystyki, przede wszystkim przez zniesienie trudności paszportowych, ułatwienia komunikacyjne i t. d.*

b) *Konwencji o parku przyrodniczym (rezerwat), któraby wzorem analogicznej konwencji między Stanami Zjednoczonymi Ameryki a Kanadą, stworzył na pograniczu polsko-czechosłowackim rejony zastrzeżone dla kultury fauny i flory, oraz charakteru krajobrazu miejscowego.”*

ZAŁĄCZNIK

**do oświadczenia rządowego
z dnia 19 grudnia 1925 roku.**

(Dz. U. R. P. r. 1925, Nr. 133, poz. 952).

Konferencja Ambasadorów.

Paryż, 16 września 1924 r.

Uchwałą swą z dnia 12 marca 1924, Rada Ligi Narodów ustaliła wytknięcie granicy polsko-czechosłowackiej w okręgu Jaworzyny i uznała potrzebę sporządzenia protokołu mającego na celu uregulowanie interesów gmin i ludności sąsiadujących z tą częścią granicy.

PROTOKÓŁ

obrad odbytych w Krakowie w dniach 25 kwietnia 1924 r. do 6 maja 1924 r. między Komisarzem Polskim i Czechosłowackim przy Międzynarodowej Komisji Delimitacyjnej Polsko-Czechosłowackiej.

II. Poza kwestjami, zawartemi w tekście aneksu A niniejszego protokołu, obaj Komisarze przedyskutowali szereg spraw natury ogólniejszej, stojących w związku z pracami delimitacyjnymi i interesami kulturalnymi pogranicza i doszli do zgodnego wniosku, aby zalecić swym rządom jaknajrychlejsze zawarcie:

- a) Konwencji turystycznej, któraby umożliwiła i ułatwiła na całym górskim pograniczu polsko-czechosłowackim rozwój turystyki, przede wszystkim przez zniesienie trudności paszportowych, ułatwienia komunikacyjne i t. d.
- b) Konwencji o parku przyrodniczym (rezerwat), któraby wzorem analogicznej konwencji między Stanami Zjednoczonymi Ameryki a Kanadą, stworzył na pograniczu polsko-czechosłowackim rejony zastrzeżone dla kultury fauny i flory, oraz charakteru krajobrazu miejscowego.

Conférence des Ambassadeurs.

Paris, 16 Septembre 1924.

Par sa résolution du 12 mars 1924 le Conseil de la Société des Nations a fixé le tracé de la frontière polono-tchécoslovaque dans la région de Jaworzina et a reconnu la nécessité d'établir un protocole destiné à régler les intérêts des communes et des populations limitrophes de cette partie de la frontière.

PROTOKOL

o poradách konaných v Krakově ve dnech 25. dubna 1924 až 6. května 1924 mezi komisařem polským a československým při mezinárodní rozhraní čováci komisi československo-polské.

II. Mimo záležitosti, obsažené v textu přílohy A tohoto protokolu, oba komisaři projednali řadu záležitostí povahy všeobecné a související s pracemi delimitačními i zájmy kulturními v pohraničí a došli ku shodnému závěru, že doporučí svým vládám, aby co nejdříve uzavřely:

- a) dohodu o turistice, umožňující a ulehčující v celém horském pohraničí československo-polském rozvoj turistiky, především odstraněním pasových potíží, usnadněním komunikací a t. d.
- b) dohodu o přírodním parku (reservace), kterým by dle vzoru analogické dohody mezi Spojenými Státy Americkými a Kanadou vytvořeny byly v pohraničním pásmu česko-slovensko-polském okrsky, vyhrazené kultuře místní fauny i flory i rázu krajiny.

Ryc. 5., 6., 7. *Fragm. Deklaracji Rządu Polskiego z 19 grudnia 1925 r. i Protokołu Krakowskiego z 1924 r. (Dz.U. 1925 nr 133 poz. 952).* Źródło: [Internetowy System Aktów Prawnych \(ISAP\)](#)

Cel opisany w powyższym punkcie b) udało się częściowo osiągnąć już 4 lata później, gdy „Park Narodowy w Pieninach” (utworzony 23 maja 1932 r.) wraz z sąsiadującym „Słowackim Rezerwatem Przyrodniczym w Pieninach” (utworzonym 12 lipca 1932 r.) ogłoszono 17 lipca 1932 r. pierwszym w Europie Międzynarodowym Parkiem Przyrody, drugim na świecie transgranicznym obszarem chronionym po Waterton-Glacier International Peace Park, którego powstanie ogłoszono zaledwie miesiąc wcześniej (18 czerwca 1932 r.).

Natomiast postulat zapisany w powyższym punkcie a) zrealizowano dopiero w 2003 r., przyjmując Ramową Konwencję o ochronie i zrównoważonym rozwoju Karpat, której częścią jest tematyczny Protokół o zrównoważonej turystyce, przyjęty w 2011 r.

Z oczywistych względów materiały przygotowane przez zespół polskich ekspertów dla polskich uczestników warsztatów A.T1.5 prowadzonych w Polsce zostały opracowane w polskiej wersji językowej. Nie były one tłumaczone na potrzeby angielskiej wersji językowej niniejszego raportu.

Dlatego na kolejnych stronach niniejszego Raportu przedstawiono wyłącznie wybrane przykłady ilustracji zrozumiałych dla wszystkich odbiorców, niezależnie od ich znajomości języka polskiego.

DOLINA KARPIA

Inspiracje

DOLINA KARPIA

TAKING COOPERATION FORWARD

WIDOCZNOŚĆ W TERENIE

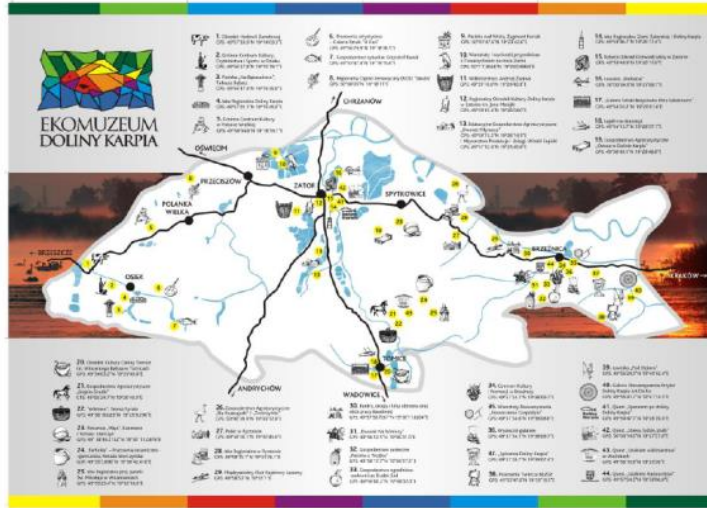
TAKING COOPERATION FORWARD

Ryc. 8., 9. Przykładowe slajdy dotyczące budowania elementów identyfikacji wizualnej sieci regionalnej i brandingu lokalnego, na przykładzie Ekomuzeum [Dolina Karpiá](#), łączącego 7 sąsiadujących ze sobą gmin województwa małopolskiego, utworzonego w przy wsparciu środków UE.

EKOMUZEUM DOLINY KARPIA

TAKING COOPERATION FORWARD

WIDOCZNOŚĆ W TERENIE

TAKING COOPERATION FORWARD

Ryc. 10., 11. Przykładowe slajdy ukazujące wykorzystanie map sieci partnerskiej Ekomuzeum [Dolina Karpia](#) (powyżej: broszura zawierająca ponadto bardziej szczegółowe informacje o partnerach sieci, poniżej: mapa umieszczona na przystanku autobusowym jako element identyfikacji wizualnej partnerstwa, przyciągający uwagę osób, które przybyły na obszar działania Ekomuzeum).

GMINY DOLINY KARPIA

TAKING COOPERATION FORWARD

PRODUKTY Z MARKĄ DOLINY KARPIA

TAKING COOPERATION FORWARD

Ryc. 12., 13. Slajdy prezentujące przewodnik turystyczny po obszarze Ekomuzeum Dolina Karpią wydany jako aplikacja na telefony komórkowe (powyżej) oraz broszury dotyczące dostępnych "Questów" zachęcających do odkrywania i poznawania obszaru Ekomuzeum, wyznaczających trasy wędrówek pieszych, rowerowych i kajakowych (poniżej).

Jak wydatki odwiedzających obszary chronione przez National Park Service wspierają miejsca pracy i działalność gospodarczą w lokalnych gospodarkach

Ponad 300 mln turystów rocznie odwiedza obszary chronione przez NPS

National Park Service visitors spend money in local communities. The sales, income and jobs resulting from these purchases represent the direct effects of visitor spending.

Dodatkowe miejsca pracy i działalność gospodarcza są wspierane, gdy przedsiębiorstwa kupują produkty i usługi od innych lokalnych przedsiębiorstw, tworząc w ten sposób pośrednie efekty ekonomiczne wydatków odwiedzających

Ich wydatki trafiają do miejscowych społeczności, są źródłem dochodu dla mieszkańców i dają nowe miejsca pracy - bezpośredni efekt ekonomiczny

Pracownicy przeznaczają swoje dochody na zakup towarów i usług w lokalnej gospodarce, generując dodatkowo efekt indukowanych wydatków odwiedzających.

TAKING COOPERATION FORWARD

6

Korzyści ekonomiczne dla gospodarki w skali ogólnokrajowej, poszczególnych stanów i poszczególnych obszarów chronionych

NATIONAL ECONOMY

STATE ECONOMIES

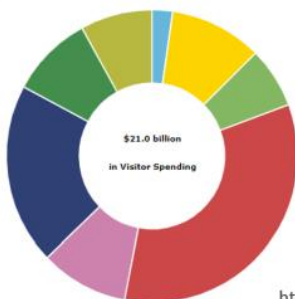
PARK ECONOMIES

MORE INFORMATION

Economic Contributions to the National Economy

In 2019, 328 million park visitors spent an estimated \$21.0 billion in local gateway regions while visiting National Park Service lands across the country. These expenditures supported a total of 341 thousand jobs, \$14.1 billion in labor income, \$24.3 billion in value added, and \$41.7 billion in economic output in the national economy.

Visitor Spending Jobs Labor Income Value Added Economic Output

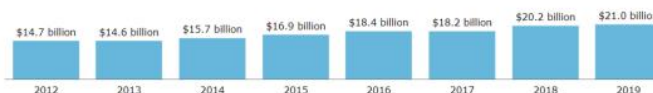
Directly Affected Sectors

- 328 mln turystów
- 21 mld USD wydatków
- 341 tys. miejsc pracy

Total Visitor Spending (All Parks)

<https://www.nps.gov/subjects/socialscience/vse.htm>

TAKING COOPERATION FORWARD

7

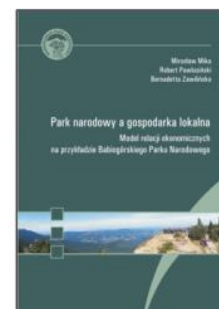
Ryc. 14., 15. Przykładowe slajdy ilustrujące wyniki badań US National Park Service, dotyczących wyceny wkładu obszarów chronionych w rozwój gospodarczy w skali krajowej i lokalnej.

WPLYW BABIOGÓRSKIEGO PARKU NARODOWEGO NA GOSPODARKE LOKALNA

Cel poznawczy: Określenie wpływu funkcjonowania Babiogórskiego Parku Narodowego (BgPN) na rozwój społeczno-gospodarczy miejscowości położonych w jego otoczeniu

Analiza finansowa przychodów i wydatków podmiotu zarządzającego BgPN w latach 2010 - 2014 (12 tys. rekordów faktur i not księgowych)

Rozpoznanie wydatków turystów odwiedzających BgPN (badania ankietowe 2012 i 2013 r.; n=1215).

Ryc. 16. Jeden ze slajdów prezentujących wyniki badania¹ wpływu Babiogórskiego Parku Narodowego i dochodów sektora turystycznego na rozwój gospodarczy gmin współdzielących obszar parku i jego otuliny.

Stowarzyszenie UNESCO Biosphere Entlebuch i lokalna marka „Echt Entlebuch”

"ECHT ENTLEBUCH" MEHR ALS NUR EINE MARKE (PRAWDZIWY ENTLEBUCH TO COŚ WIĘCEJ NIŻ MARKA)

- Marka „Echt Entlebuch” jest własnością stowarzyszenia UNESCO Biosphere Entlebuch i jest nadzorowana i monitorowana przez Komisję ds. Marki. Komisja marki składa się z 5 - 14 członków (przedstawiciele handlu, organizacje rolnicze i inni eksperci). Komisja marki decyduje o przyznaniu, użytkowaniu i administrowaniu marką. Nadzoruje również prawidłowe stosowanie regionalnej marki produktu ECHT ENTLEBUCH i etykiety produktu.
- Obecnie certyfikowanych jest ponad 500 produktów
- W 2014 r. produkty sprzedawane pod marką "Echt Entlebuch" wygenerowały wartość dodaną brutto w wysokości 5,8 mln USD

<https://www.biosphaere.ch/de/unesco-biosphaere-a-z/regionalprodukte/die-marke-echt-entlebuch/>

Ryc. 17. Jeden ze slajdów prezentujących przykład Rezerwatu Biosfery Entlebuch w Szwajcarii.

¹ Mika, M., Pawlusiński, R., Zawilińska, B. (2015) Park narodowy a gospodarka lokalna. Model relacji ekonomicznych na przykładzie Babiogórskiego Parku Narodowego. Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. ISBN: 978-83-64089-20-6 (plik dostępny do pobrania z [Researchgate](https://www.researchgate.net)).

Interreg
CENTRAL EUROPE
Centralparks

TAKING COOPERATION FORWARD

5

Karczma Jadło Karpackie w Sanoku

Interreg
CENTRAL EUROPE
Centralparks

TAKING COOPERATION FORWARD

4

Interreg
CENTRAL EUROPE
Centralparks

TAKING COOPERATION FORWARD

7

Ryc. 18., 19., 20. Slajdy zestawiające przykłady niekorzystnego wpływu turystyki na przyrodę i krajobraz oraz niekorzystne kulturowe skutki masowej turystyki z przykładami bardziej przyjaznych dla środowiska sposobów zwiedzania oraz tradycyjnymi produktami lokalnymi.

ekomuzeum TRZY KULTURY w Lutowiskach

TAKING COOPERATION FORWARD

15

TAKING COOPERATION FORWARD

14

Ryc. 21., 22. Przykłady slajdów prezentujących przykłady dobrych praktyk - wdrożenia koncepcji "Ekomuzeów": Ekomuzeum [Trzy Kultury](#) w okolicach Lutowisk, ukazującego dziedzictwo kulturowe dawnej społeczności Lutowisk, złożonej niegdyś z Polaków, Ukraińców i Żydów.

POLSKO-SŁOWACKIE
EKOMUZEUM
**DZIEDZINY
DUNAJCA**

WSPÓLNA PROMOCJA, SIECIOWANIE

Ryc. 23., 24. Przykłady slajdów prezentujących przykłady dobrych praktyk - wdrożenia koncepcji „Ekomuzeów”: polsko-słowackiego Ekomuzeum „Dziedziny Dunajca” w Pieninach.

Najważniejsza jest dobra i szybka informacja

TAKING COOPERATION FORWARD

19

<https://www.sklep.podkarpackiesmaki.pl/>

Masz pytania?
798462462

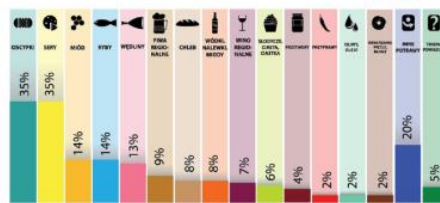

TAKING COOPERATION FORWARD

31

Czy zdarza się Panu/Pani przywozić z wyjazdów regionalne produkty spożywcze wytwarzane przez lokalnych producentów?

Apetyt na region - ogólnopolskie badania opinii publicznej, wrzesień 2013

TAKING COOPERATION FORWARD

8

Ryc. 25., 26., 27. Przykłady slajdów prezentujących Szlak Kulinarny Podkarpackie Smaki oraz badania dotyczące preferencji nabywców tradycyjnych produktów regionalnych.

PORTAL WWW.QUESTY.ORG.PL

Interreg CENTRAL EUROPE Centralparks

Wspieraj nas

10 zł 20 zł 50 zł WPLACAM

TAKING COOPERATION FORWARD 10

APLIKACJA MOBILNA „QUESTY - WYPRAWY ODKRYWCÓW”

Interreg CENTRAL EUROPE Centralparks

- Bezpłatna aplikacja mobilna dla systemu Android i iOS, która jest alternatywą dla ulotek z questami
- Aplikacja działa w oparciu o mechanizm GPS: wyświetla kolejne fragmenty tekstu questu dopiero, kiedy użytkownik dojdzie we wskazane w instrukcji miejsce
- Aplikacja wyświetla dyplom ukończenia questu, jak również ranking, punktację itp.

TAKING COOPERATION FORWARD 11

SERIE QUESTÓW

Interreg CENTRAL EUROPE Centralparks

TAKING COOPERATION FORWARD 25

Ryc. 28., 29., 30. Przykłady slajdów prezentujących “Questy” (innowacyjne narzędzia edukacyjne, zachęcające do turystyki, poznawania dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego oraz eksploracji terenu w poszukiwaniu ukrytych „skarbów”).

environmental
PARTNERSHIP
for sustainable development

Program Zielone Szlaki
- Greenways

TAKING COOPERATION FORWARD

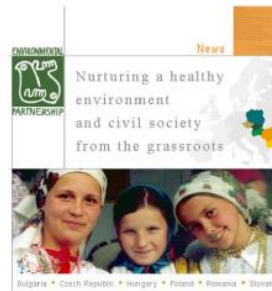
80

Greenways w różnych językach

zielone szlaki – greenways – zastrzeżona nazwa (znak słowny w Urzędzie Patentowym)

- vías verdes (jęz. hiszpański)
- voies vertes (jęz. francuski)
- grüne hauptwege (jęz. niemiecki)
- zelené stezky (jęz. czeski)
- zelene staze (jęz. serbski)
- зялёныя шляхі (jęz. białoruski)
- зелёные маршруты (jęz. rosyjski)
- zöld utak (jęz. węgierski)
- zelené cesty (jęz. słowacki)
- зелени коридори (jęz. bułgarski)
- drumuri verzi (jęz. rumuński)
- зелені шляхи (jęz. ukraiński)

TAKING COOPERATION FORWARD

86

Metodologia

www.greenways.org.pl

Zielone szlaki – greenways

Praktyczny poradnik
redakcja Dominiki Zaręby

TAKING COOPERATION FORWARD

89

Ryc. 31., 32., 33. Przykłady slajdów prezentujących koncepcję szlaków tematycznych Greenways.

3.2. Warsztaty w Magurskim Parku Narodowym [Deliverable D.T1.5.2]

Należy wspomnieć, że na etapie planowania projektu Centralparks (2017/2018) i uruchomienia tego projektu (kwiecień 2019) nikt nie był w stanie przewidzieć wybuchu pandemii COVID-19, która rozprzestrzeniła się na świecie około rok później, wiosną 2020 roku. A zatem wówczas, gdy „Strategia lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na dziedzictwie przyrodniczym i kulturowym Karpat” (Centralparks O.T1.2) była już opracowywana przez Tematyczną Międzynarodową Grupę Zadaniową WPT1 ds. lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki.

Zgodnie z wnioskiem aplikacyjnym Centralparks, wersja robocza ww. Strategii (opracowana we wrześniu 2020, sfinalizowana i złożona w styczniu 2021) miała zostać przetestowana w ramach akcji pilotażowej A.T1.5. Zespół PP4 zdecydował się rozpocząć akcję pilotażową pomimo pandemii (która nie przeszkodziła ww. grupie zadaniowej w sfinalizowaniu dokumentu strategii). W opinii zespołu skuteczne testowanie Strategii O.T1.2 oraz opracowanie opartej na niej Strategii Społeczności Lokalnej na rzecz zrównoważonego rozwoju turystyki w regionie magurskim (Deliverable D.T1.5.8) przy aktywnym zaangażowaniu lokalnych interesariuszy było możliwe wyłącznie przez przeprowadzenie 5 planowanych warsztatów w „tradycyjnym trybie przedpandemicznym”, jako fizycznych spotkań, pozwalających na znacznie bardziej intensywne interakcje pomiędzy uczestnikami niż np. konsultacje online.

Tym niemniej, z uwagi na związane z pandemią COVID-19 obostrzenia sanitarne (np. dotyczące dopuszczalnego maksymalnego limitu uczestników spotkań) można było przewidzieć i zakładać, że na warsztatach zaplanowanych w ramach akcji pilotażowej w regionie magurskim nie uda się zgromadzić wszystkich istotnych członków grupy docelowej (na co zresztą i tak nie pozwoliłby ograniczony budżet akcji pilotażowej).

Warsztaty w Magurskim Parku Narodowym (Krempna, 21–23.06.2021)

W dniach 21-23 czerwca 2021 r. w Ośrodku Edukacyjno-Muzealnym Magurskiego PN w Krempnej miały miejsce trzydniowe warsztaty pt. “Strategia zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na przyrodniczym i kulturowym bogactwie Magurskiego Parku Narodowego i jego otoczenia”.

Ryc. 34., 35. Warsztaty w Magurskim Parku Narodowym, Krempna, czerwiec 2021 r. Fot.: Z. Niewiadomski

Celem warsztatów rozpoczynających serię spotkań w ramach akcji pilotażowej w regionie magurskim było zgromadzenie najbardziej odpowiednich i aktywnych lokalnych interesariuszy, utworzenie efektywnego partnerstwa lokalnego oraz przygotowanie serii 4 warsztatów tematycznych w celu opracowania lokalnej strategii na rzecz zrównoważonego rozwoju turystyki.

W warsztatach wzięło udział 30 uczestników, w tym 23 lokalnych interesariuszy: p. Norbert Kieć (Dyrektor Magurskiego PN), pracownicy parku narodowego, członek Rady Naukowej Magurskiego PN oraz przedstawiciele władz lokalnych, instytucji kultury i podmiotów turystycznych z siedmiu gmin regionu magurskiego, w których położony jest park i jego otulina.

Pierwszego dnia warsztatów, po powitaniu i przedstawieniu się członków zespołu eksperckiego realizującego akcję pilotażową oraz jej uczestników, eksperci przedstawili projekt Centralparks, logikę interwencji WPT1 i cele tej akcji pilotażowej, zapisy Konwencji Karpackiej oraz liczne przykłady dobrych praktyk dotyczących zrównoważonego rozwoju turystyki w Polsce i za granicą, które mogłyby zainspirować lokalnych interesariuszy.

Podczas kolejnych dwóch dni warsztatów przedstawiciele administracji Magurskiego PN i społeczności lokalnych wspólnie ocenili aktualny stan rozwoju turystyki w obszarach otaczających park narodowy w granicach 7 gmin stanowiących „bramy wjazdowe do parku” oraz przeprowadzili analizę SWOT. Lokalni interesariusze (wspomagani przez ekspertów i podzieleni na mniejsze grupy) zidentyfikowali, zinwentaryzowali i zmapowali swoje lokalne atuty (w tym lokalne produkty i atrakcje turystyczne) postrzegane jako specyficzne lokalne przewagi konkurencyjne na rzecz zrównoważonego rozwoju turystyki.

Pracownicy Magurskiego PN zaprezentowali i analizowali dane pochodzące z monitoringu ruchu turystycznego prowadzonego od 2005 roku oraz poinformowali o planowanych w najbliższych latach przez administrację parku narodowego nowych inwestycjach w infrastrukturę turystyczną (m.in. wieże widokowe i punkty interpretacji dziedzictwa historycznego). Krótka wizyta terenowa prowadzona przez pracowników Magurskiego PN zakończyła drugi dzień warsztatów.

Ryc. 36., 37. Wizyta terenowa w Magurskim PN i jego otulinie, czerwiec 2021 r.
Fot.: Z. Niewiadomski

Podczas warsztatów wyłoniono cztery grupy tematyczne do przeprowadzenia kolejnego etapu realizacji akcji pilotażowej (serii 4 warsztatów wstępnie zaplanowanych na 05-08.10.2021 r.):

- agroturystyka i produkt lokalny
- edukacja i interpretacja dziedzictwa
- dziedzictwo kulturowe
- budowanie marki i zarządzanie strategią.

Ryc. 38., 39. Warsztaty w Magurskim Parku Narodowym, Krempna, czerwiec 2021 r. Fot. Z. Niewiadomski

W ostatnim dniu warsztatów w Krempnej Pan Norbert Kieć, Dyrektor Magurskiego PN, wyraził gotowość administracji parku narodowego do koordynowania wdrażania przyszłej wspólnej strategii lokalnej (przynajmniej w pierwszej fazie jej realizacji), podczas gdy wójtowie / burmistrzowie kilku z gmin regionu magurskiego wyrazili chęć zawarcia z parkiem narodowym umowy partnerskiej w sprawie realizacji Strategii Społeczności Lokalnej na rzecz zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na bogactwie przyrodniczym i kulturowym Magurskiego PN i jego otoczenia na lata 2022-2030.

3.3. Warsztaty tematyczne w regionie magurskim [Deliverable D.T1.5.3]

Kolejnym, niewątpliwie najbardziej oczekiwanym i bardzo istotnym etapem realizacji akcji pilotażowej projektu Centralparks w regionie magurskim było zorganizowanie, przygotowanie i przeprowadzenie cyklu czterech jednodniowych warsztatów tematycznych, z udziałem przedstawicieli władz i społeczności regionu magurskiego.

Na początku każdego warsztatów eksperci pokrótce przedstawiali / przypomnieli podstawowe informacje dotyczące projektu Centralparks, logiki interwencji WPT1, celów akcji pilotażowej w regionie magurskim, Strategii lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na przyrodniczym i kulturowym dziedzictwie Karpat (O.T1.2), Konwencji Karpackiej i jej obowiązujących w Polsce protokołów tematycznych, za każdym razem podkreślając potrzebę zaangażowania społeczności lokalnych w ich wdrażanie. Przedstawiali też wyniki warsztatów, które miały miejsce w Magurskim PN w czerwcu 2021 r.

W cyklu warsztatów D.T1.5.3 wzięło udział 42 lokalnych interesariuszy: pracownicy Magurskiego PN, Zarządu Zespołu Karpackich Parków Krajobrazowych w Krośnie i Podkarpackiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Boguchwale, przedstawiciele Uniwersytetu Ludowego Rzemiosła Artystycznego w Woli Sękowej, przedstawiciele dwóch Lokalnych Grup Działania: LGD „Nowa Galicja” i LGD „Beskid Gorlicki”, przedstawiciele władz samorządowych gmin, placówek oświatowych, instytucji kultury, podmiotów turystycznych, organizacji pozarządowych, artyści i rzemieślnicy z siedmiu gmin regionu magurskiego (Dębowiec, Dukła, Krempna, Lipinki, Nowy Żmigród, Osiek Jasielski, Sękowa) oraz dwóch pobliskich gmin Chorkówka i Kołaczyce.

Cykl warsztatów został podzielony na cztery sekcje tematyczne, każdej z nich poświęcono jednodniowe warsztaty:

- agroturystyka i produkt lokalny (5.10.2021 w Nowym Żmigrodzie),
- edukacja i interpretacja dziedzictwa (6.10.2021 w Nowym Żmigrodzie),
- dziedzictwo kulturowe (7.10.2021 w Krzywej),
- budowanie marki i zarządzanie strategią (8.10.2021 w Krzywej).

Zorganizowanie czterech kolejnych warsztatów jeden po drugim, co więcej jedynie w dwóch różnych lecz pobliskich lokalizacjach w regionie magurskim, w dużym stopniu ułatwiło obniżenie kosztów tej konkretnej fazy realizacji akcji pilotażowej. Ponadto, poprzez ograniczenie podróży członków zespołu ekspertów PP4 (pochodzących z różnych regionów Polski), powyższe rozwiązanie pozwoliło na znaczne zmniejszenie śladu węglowego tej akcji.

Celem warsztatów tematycznych było omówienie głównych założeń projektu strategii lokalnej, struktury tego dokumentu, celów strategicznych i operacyjnych oraz proponowanych planowanych działań i środków. Uczestnicy mogli dowolnie wybrać interesujące ich zagadnienia i wziąć udział albo w jednych albo w kilku warsztatach tematycznych. Ważnym elementem rozpoczynającym każde warsztaty było przedstawienie się ekspertów i uczestników (nazwisko, reprezentowany podmiot, zakres pełnionych obowiązków, zainteresowania i działania pozazawodowe, osobiste ambicje i plany związane ze zrównoważonym rozwojem turystyki w regionie magurskim).

Warsztaty dotyczące agroturystyki i produktu lokalnego (Nowy Żmigród, 05.10.2021)

Ryc. 40., 41. Warsztaty dotyczące agroturystyki i produktu lokalnego, Nowy Żmigród, 05.10.2021.
Fot. Z. Niewiadomski

W warsztatach na temat agroturystyki i produktu lokalnego wzięło udział 24 uczestników, w tym 18 przedstawicieli społeczności lokalnej. Po krótkim wprowadzeniu dotyczącym przykładowych działaniach związanych z rozwojem agroturystyki i produktów lokalnych, podzieleni na trzy grupy uczestnicy opracowali własne propozycje działań w tym zakresie, które mogłyby być realizowane w ramach powstającej strategii. Trzem celom strategicznym opracowywanej strategii, odpowiadającym trzem wymiarom Celów Zrównoważonego Rozwoju (SDGs): środowiskowemu, gospodarczemu i społecznemu, przypisano trzy kolory formularzy, odpowiednio: zielony, niebieski i pomarańczowy. Ponadto każdemu z trzech wymiarów przypisano po trzy cele operacyjne, w ramach których uczestnicy formułowali proponowane przez siebie działania. Każda grupa uczestników warsztatów pracowała z wykorzystaniem formularzy, w których wpisywała nazwę danego działania, opisywała jego charakterystykę, proponowaną lokalizację i realizatorów.

Ponieważ to lokalni interesariusze jako „użytkownicy końcowi” i beneficjenci Strategii O.T1.2 powinni wybrać najbardziej właściwe i wykonalne dla siebie działania (zgodnie z lokalnymi priorytetami, potrzebami i wyzwaniem w zakresie zarządzania, możliwościami partnerów mających wdrażać Strategię, oraz z lokalnym kontekstem społeczno-gospodarczym) - odpowiednie wybrane działania rekomendowane przez Strategię O.T1.2 zostały przetłumaczone na język polski (patrz: Ryc. 52.) by posłużyły jako źródło inspiracji przy planowaniu działań w rejonie magurskim.

Ryc. 42., 43. Warsztaty dotyczące agroturystyki i produktu lokalnego, Nowy Żmigród, 05.10.2021.
Fot. Z. Niewiadomski

Na zakończenie warsztatów każda z grup przedstawiła pozostałym swoje propozycje, m.in.:

- zjednoczenie lokalnych interesariuszy w lokalne partnerstwo, fundację lub stowarzyszenie (np. „Dzika Magura”, „Zielona Magura”), które mogłyby koordynować działania, promować lokalną markę, pozyskiwać partnerów i finansowanie dla wspólnych projektów,
- stworzenie i wypromowanie nowej marki regionalnej (dla której uczestnicy wymyślili chwytliwe hasło reklamowe: „magia Magury dla ducha, smaki Magury dla brzucha”),
- utworzenie internetowej platformy informacyjnej, interaktywnych map regionu, oraz aplikacji opartej na skanowaniu kodów QR rozmieszczonych w terenie,
- rozwój produktów lokalnych i oferty związanych z nimi warsztatów i wydarzeń (np. festiwali, targów),
- stworzenie przez gospodarstwa agroturystyczne bogatej oferty edukacyjnej dla turystów,
- ochrona terenów wrażliwych ekologicznie poprzez rozbudowę infrastruktury turystycznej poza granicami Magurskiego PN.

Warsztaty dotyczące edukacji i interpretacji dziedzictwa (Nw. Żmigród, 06.10.2021)

Ryc. 44., 45. Warsztaty dotyczące edukacji i interpretacji dziedzictwa, Nowy Żmigród, 06.10.2021.
Fot. Z. Niewiadomski

W warsztatach dotyczących edukacji i interpretacji dziedzictwa wzięło udział 17 uczestników, w tym 11 przedstawicieli społeczności lokalnej. Po wprowadzeniu dokonanych przez ekspertów i lokalnych interesariuszy, krótkiej dyskusji na temat różnych form edukacji oraz inspirującej prezentacji na temat rozwoju turystyki zrównoważonej w Dolinie Karpia, uczestnicy podzieleni na dwie grupy opracowali przykłady działań edukacyjnych, które mogłyby zostać włączone do opracowywanej dla regionu strategii lokalnej.

Na zakończenie każda z grup zaprezentowała pozostałym uczestnikom swoje propozycje działań, wśród których znalazły się m.in.:

- założenie fundacji w celu realizacji strategii,
- stworzenie lokalnej marki,
- opracowanie i udostępnienie internetowej platformy informacyjnej oraz aplikacji mobilnej, zawierającej informacje dotyczące lokalnych atrakcji turystycznych oraz wspólnej oferty miejscowych rzemieślników oraz gospodarstw agroturystycznych,
- powstanie dużych, wielofunkcyjnych Centrów Informacji Turystycznej zlokalizowanych poza granicami Magurskiego PN,
- organizowanie różnorodnych szkoleń, warsztatów i wycieczek krajoznawczych dla mieszkańców, poszerzających ich wiedzę o regionie i o możliwościach związanych z rozwojem turystyki zrównoważonej,
- organizowanie różnego rodzaju szkoleń, warsztatów, wizyt studyjnych podnoszących kwalifikacje zawodowe mieszkańców (np. szkolenie lokalnych przewodników, szkolenia z zakresu sadownictwa, pszczelarstwa, ogrodnictwa, nauka ginących zawodów i tradycyjnego rzemiosła),
- ograniczenie sezonowości lokalnej turystyki poprzez rozbudowę oferty edukacyjnej dla turystów (np. warsztaty kulinarne, rzemieślnicze) oraz dzięki organizacji wydarzeń tematycznych dopasowanych do pór roku/kalendarza świąt i dostępności lokalnych surowców/produktów,
- zinventaryzowanie lokalnych zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych oraz ich prezentacja m.in. w postaci tablic edukacyjnych.

Ryc. 46., 47. Warsztaty dotyczące edukacji i interpretacji dziedzictwa, Nowy Żmigród, 06.10.2021.
Fot. Z. Niewiadomski

Warsztaty dotyczące dziedzictwa kulturowego (Krzywa, 07.10.2021)

W warsztatach na temat dziedzictwa kulturowego wzięło udział 23 uczestników, w tym 17 przedstawicieli społeczności lokalnej. Po prezentacjach na temat dziedzictwa kulturowego i questingu uczestnicy otrzymali czas na zapisanie swoich pomysłów na działania związane z dziedzictwem kulturowym. Następnie zebrane pomysły pogrupowano w kilka grup tematycznych (Ryc. 57). Trzy z nich zostały później szczegółowo opracowane przez uczestników warsztatów podzielonych na grupy, które rozwinęły swoje pomysły, wypełniając, podobnie jak w poprzednich dniach, formularze otrzymane od prowadzących.

Ryc. 48., 49. Warsztaty dotyczące dziedzictwa kulturowego, Krzywa, 07.10.2021.
Fot. Z. Niewiadomski, M. Ochwat-Marcinkiewicz

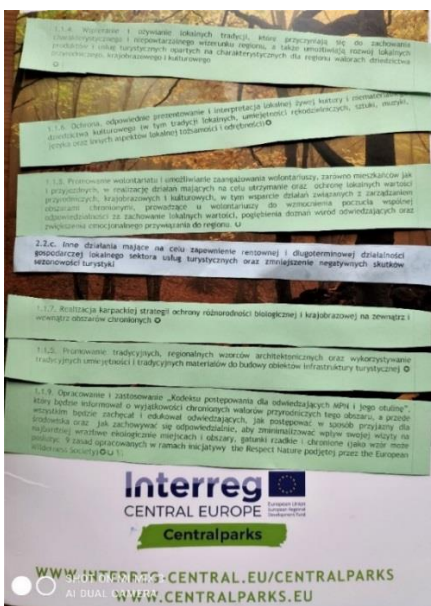
Podczas warsztatów lokalna telewizja Gorlice.TV nagrała materiał informacyjny o projekcie Centralparks, akcji pilotażowej realizowanej w Magurskim Parku Narodowym i jego otoczeniu oraz o projekcie lokalnej Strategii (link do [materiału video](#)). W porze obiadowej Pani Anna Dobrowolska (właścicielka gospodarstwa agroturystycznego „Chyża Hani”) zaprezentowała tworzone przez siebie tradycyjne naszyjniki „krywulki” (Ryc. 20.). Przedstawicielka LGD „Nowa Galicja” Pani Ewa Kucharczyk zaprezentowała opracowaną przez kilka lokalnych grup działania publikację „Szlakiem winnic - winiarstwo i produkty lokalne dawnego Pogranicza Polsko-Węgierskiego”.

Ryc. 50., 51. Warsztaty dotyczące dziedzictwa kulturowego, Krzywa, 07.10.2021. Fot. Z. Niewiadomski

Na zakończenie warsztatów każda z grup przedstawiła swoje propozycje działań, w tym:

- organizowanie cyklicznych warsztatów (np. rzemiosła) i innych wydarzeń związanych z dziedzictwem kulturowym (np. lokalnych dni dziedzictwa, szkoleń dla mieszkańców, wymian międzypokoleniowych, dni produktu lokalnego, dni rzemiosła itp.),
- stworzenie krótkich kulturowych szlaków tematycznych np. małego szlaku architektury drewnianej, możliwego do przejścia/przejechania i zwiedzenia w ciągu jednego dnia,
- zapewnienie sprawnej i przyjaznej środowisku komunikacji publicznej na obszarze siedmiu gmin, na których terenie położony jest Magurski PN i jego otulina,
- otwarcie sieci wypożyczalni letniego i zimowego sprzętu turystycznego,
- opracowanie interaktywnej mapy produktów lokalnych oraz związanych z nimi wydarzeń,
- prezentowanie lokalnej żywej kultury i niematerialnego dziedzictwa kulturowego (np. tradycji lokalnych, umiejętności rękodzielniczych, sztuki, muzyki, legend), a także historii poprzez zebranie i udostępnianie opowieści lokalnych mieszkańców.

Ryc. 52. Działania rekomendowane w Strategii O.T1.2 przetłumaczone na jęz. polski dla uczestników warsztatów. Fot. M. Wantuch

Ryc. 53. Działania proponowane przez uczestników warsztatów dot. dziedzictwa kulturowego w Krzywej. Fot. K. Florys

Warsztaty dotyczące budowania marki lokalnej i zarządzania strategią (Krzywa, 08.10.2021)

Ryc. 54., 55. Warsztaty dotyczące budowania marki lokalnej i zarządzania strategią, Krzywa, 08.10.2021.
Fot. Z. Niewiadomski

W warsztatach dotyczących zarządzania marką i strategią lokalną, a więc zagadnień o kluczowym znaczeniu dla powodzenia lokalnej inicjatywy, wzięło łącznie udział 25 uczestników, w tym 19 przedstawicieli społeczności lokalnej. Po wstępnych prezentacjach dotyczących projektu Centralparks oraz karpackiej Strategii O.T1.2 przedstawiono przykłady działań przygotowanych w trakcie poprzednich 3 dni warsztatów i proponowanych do włączenia w Strategię Społeczności Lokalnej dla regionu Magury. Następnie instruktorzy przedstawili kolejne kroki potrzebne dla stworzenia regionalnej/lokalnej marki terytorialnej (na przykładzie marki terytorialnej „Dolina Karpia”) oraz omówili przykłady hierarchii i ewolucji marek na przykładzie programu "Questy - Wyprawy Odkrywców”). Uczestnicy warsztatów dyskutowali nad pomysłem stworzenia nowej marki regionalnej, nawiązującej do istnienia Magurskiego PN (jako głównego atutu przyrodniczego regionu) oraz terminu/nazwy geograficznej „Magura” - słowa unikalnego i rzadko używanego w języku polskim, łatwego do zapamiętania i jednoznacznie kojarzonego z tym konkretnym regionem, dzięki czemu mogącym jednocześnie służyć jako jego wyróżnik i spoiwo.

Niezbędnymi kolejnymi krokami byłyby wtedy:

- podjęcie przez lokalnych interesariuszy decyzji, czy chcą taką nową markę stworzyć,
- przeprowadzenie rozeznania wśród członków społeczności lokalnej odnośnie wartości regionu, które nowa marka winna promować oraz skojarzeń, jakie powinna wywoływać, co ułatwi podjęcie decyzji o nazwie marki (w trakcie warsztatów najczęściej powtarzały się propozycje "Dzika Magura", "Zielona Magura") nawiązującej do tych wartości i skojarzeń,
- zaprojektowanie logo i identyfikacji wizualnej marki, kojarzącej się z tymi wartościami i skojarzeniami, nawiązującej "dialog" z innymi kluczowymi markami, w szczególności z marką Magurskiego Parku Narodowego,
- ustalenie hierarchii i współzależności różnych marek funkcjonujących na omawianym obszarze (np. Karpating, Zagłębie Ambitnej Turystyki, Magurski Park Narodowy, logo poszczególnych gmin itp.),
- wdrożenie marki i jej upowszechnienie wśród lokalnej społeczności (budowanie lokalnej tożsamości), w tym ustalenie zasad certyfikacji produktów/usług,
- promocja regionu pod nowo utworzoną marką na zewnątrz, wśród turystów.

W kolejnej części warsztatów przedstawiono i omówiono możliwe formy współpracy lokalnych interesariuszy na rzecz wdrażania strategii zrównoważonego rozwoju turystyki w Magurskim PN i w jego otoczeniu, oraz wady i zalety tych rozwiązań; rozważano m.in.:

- nieformalne partnerstwo: podpisanie deklaracji współpracy, przyjęcie regulaminu wspólnego działania, wyłonienie reprezentacji partnerstwa (np. prezydium),
- stowarzyszenie osób fizycznych,
- stowarzyszenie JST (związek gmin),
- fundacja,
- lokalna organizacja turystyczna.

W trakcie ożywionej dyskusji z uczestnikami warsztatów zostały przeanalizowane różne formy współpracy możliwe w ramach partnerstwa. Uczestnicy warsztatów skłaniali się ku temu, by początkowo zawiązać nieformalne partnerstwo, a po jakimś czasie rozważyć powołanie fundacji. Zainteresowanie przystąpieniem do porozumienia wyraził Pan Norbert Kieć, Dyrektor Magurskiego PN, przedstawiciele LGD „Nowa Galicja” i LGD „Beskid Gorlicki” oraz obecni na spotkaniu przedstawiciele władz czterech gmin (Dębowiec, Dukła, Krempna oraz Sękowa). Nie podjęto jednak żadnych wiążących decyzji z uwagi na nieobecność przedstawicieli pozostałych trzech gmin objętych strategią. Dyrektor MPN ponownie zadeklarował gotowość Parku do instytucjonalnego wspierania wdrażania strategii zrównoważonej turystyki, w szczególności na początkowym etapie, oraz zaproponował, że zorganizuje spotkanie władz wszystkich siedmiu gmin, podczas którego mogą być podjęte decyzje w sprawie formuły zarządzania partnerstwem.

Wszyscy uczestnicy warsztatów, w szczególności przedstawiciele siedmiu gmin, Magurskiego PN oraz właściwych terytorialnie Lokalnych Grup Działania zostali zaproszeni do konsultowania kolejnych wersji roboczych Strategii Społeczności Lokalnej, w celu jej zharmonizowania ze Strategiami Rozwoju Gmin, Strategiami Rozwoju Lokalnego oraz projektem Planu Ochrony Magurskiego PN.

Ryc. 56., 57. Warsztaty dotyczące budowania marki lokalnej i zarządzania strategią, Krzywa, 08.10.2021.
Fot. Z. Niewiadomski

3.4. Opracowanie strategii na rzecz zrównoważonego rozwoju turystyki w regionie magurskim [Deliverable D.T1.5.8]

„Strategia zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na przyrodniczym i kulturowym bogactwie Magurskiego Parku Narodowego i jego otoczenia na lata 2022–2030” została opracowana metodą partnersko-ekspercką, tj. we współpracy interesariuszy społeczności lokalnych (przedstawiciele samorządów siedmiu gmin, lokalnych grup działania, instytucji kultury, organizacji pozarządowych, podmiotów turystycznych i innych osób czynnie zaangażowanych w rozwój lokalny) z przedstawicielami Magurskiego PN i ekspertami Stowarzyszenia Ekopsychologia w dziedzinie turystyki, rozwoju lokalnego, ochrony przyrody i dziedzictwa kulturowego, w oparciu o wkład merytoryczny i informacje zwrotne zebrane podczas zwykłych spotkań „fizycznych” (5 warsztatów w czerwcu i październiku 2021 r.) jak i za pomocą środków komunikacji elektronicznej.

Powyższa strategia społeczności lokalnej należycie uwzględnia i uszczegóławia wybrane działania dotyczące wszystkich trzech wymiarów Celów Zrównoważonego Rozwoju (środowiskowego, gospodarczego i społecznego) oraz odpowiadających im trzech celów strategicznych i dziewięciu celów operacyjnych O.T1.2. „Strategii lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na przyrodniczym i kulturowym dziedzictwie Karpat”, opracowanej w latach 2019–2020 w ramach projektu Centralparks dla wspierania wdrażania Protokołu o zrównoważonej turystyce (z 2011 r.), przedłożonej 10 czerwca 2021 r. Stronom Konwencji Karpackiej do jej oficjalnego zatwierdzenia.

Kolejne wersje robocze powyższej Strategii Społeczności Lokalnej były następnie konsultowane z lokalnymi interesariuszami za pomocą środków komunikacji elektronicznej, przed i po fizycznym spotkaniu konsultacyjnym (pierwotnie nieplanowanym) w grudniu 2021 r. w Magurskim PN.

Strategia lokalna dla regionu Magury została sfinalizowana pod koniec stycznia 2022 r., co powinno ułatwić jej integrację z nowymi strategiami rozwoju lokalnego na lata 2022–2030, które mają zostać przyjęte w 2022 r. przez 7 gmin regionu magurskiego i właściwie terytorialnie Lokalne Grupy Działania.

Spotkanie konsultacyjne Strategii Społeczności Lokalnej (Krempna, 09.12.2021)

Ryc. 58., 59. Spotkanie konsultacyjne Strategii Społeczności Lokalnej, Magurski PN, Krempna, 09.12.2021.
Fot. Z. Niewiadomski

Jak wspomniano powyżej, zorganizowanie dodatkowego (nieplanowanego pierwotnie we wniosku aplikacyjnym Centralparks) fizycznego spotkania konsultacyjnego w ramach realizowanej w Polsce akcji pilotażowej A.T1.5 okazało się możliwe dzięki oszczędnościom budżetowym poczynionym przez Stowarzyszenie Ekopsychologia na wcześniejszych etapach wdrażania WPT1, po uzyskaniu wyraźnej zgody Wspólnego Sekretariatu Programu Interreg EUROPA ŚRODKOWA, która umożliwiła powyższą zmianę budżetu.

W dniu 9.12.2021 r. przedstawiciele władz gmin, administracji Magurskiego PN, inni właściwi interesariusze lokalni oraz eksperci PP4 spotkali się ponownie w Ośrodku Edukacyjno-Muzealnym Magurskiego PN w Krempnej.

Celem tego dodatkowego spotkania było skonsultowanie pierwszego pełnego projektu „Strategii zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na bogactwie przyrodniczym i kulturowym Magurskiego Parku Narodowego i jego otoczenia” z członkami lokalnego partnerstwa utworzonego w ramach Centralparks WPT1, włączającego siedem gmin współdzielących park narodowy i jego otulinę.

Ryc. 60., 61. Spotkanie konsultacyjne Strategii Społeczności Lokalnej, Magurski PN, Krempna, 09.12.2021.
Fot. Z. Niewiadomski

4. Wnioski wynikające z realizacji akcji pilotażowej A.T1.5 w regionie magurskim oraz zalecenia dotyczące wdrażania karpackiej strategii O.T1.2

Ostatnim etapem realizacji akcji pilotażowej projektu Centralparks realizowanej w regionie magurskim było opracowanie i podsumowanie wniosków z wdrażania akcji pilotażowej, oraz sformułowanie zaleceń dotyczących wdrażania O.T1.2. „Strategii lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na przyrodniczym i kulturowym dziedzictwie Karpat” w polskiej części regionu karpackiego, w innych krajach „karpackich”, innych krajach objętych Programem CENTRAL EUROPE jak i poza nimi.

Wnioski wynikające z przebiegu i wyników akcji pilotażowej A.T1.5 w regionie magurskim

Jak zawsze podkreślano w trakcie wszystkich warsztatów i spotkań przeprowadzonych w ramach Centralparks WPT1 - wdrożenie **Konwencji Karpackiej** i jej tematycznych Protokołów ma przede wszystkim służyć mieszkańcom regionu karpackiego, ale nie jest możliwe bez ich udziału, włączenia i aktywnego zaangażowania.

Zachowanie wyjątkowo bogatych wartości dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego regionu karpackiego, stanowiących też cenne walory o kluczowym znaczeniu dla zrównoważonego lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego społeczności lokalnych, nie jest możliwe bez dużego wsparcia i aktywnego zaangażowania osób zarządzających jego zasobami naturalnymi - mieszkańców regionu.

Ponadto, zachowanie powyższych wartości nie jest możliwe wyłącznie siłami pracowników obszarów chronionych oraz innych jednostek organizacyjnych lub organów, do których właściwości należy ochrona przyrody, krajobrazu i dziedzictwa kulturowego.

W Polsce, zgodnie z art. 7 Ustawy o samorządzie gminnym ([Dz.U. 2021 poz. 1372](#)), zagadnienia związane m.in. z ochroną przyrody, kulturą, ochroną dziedzictwa historycznego, kulturą fizyczną i turystyką zaliczane są do zadań własnych gminy.

Akcja pilotażowa A.T1.5 realizowana w Polsce miała na celu budowanie efektywnego partnerstwa lokalnego angażującego administrację obszarów chronionych i społeczności lokalne oraz zwiększenie poparcia lokalnych interesariuszy dla zrównoważonego rozwoju na terenach otaczających Magurski PN. Cel ten został częściowo osiągnięty przez opracowanie i uzgodnienie finalnej wersji Strategii Społeczności Lokalnej, będącej wynikiem tej akcji pilotażowej.

Jednak wspólnie opracowana „Strategia zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na przyrodniczym i kulturowym bogactwie Magurskiego Parku Narodowego i jego otoczenia na lata 2022–2030” wymaga włączenia jej zapisów do odpowiednich dokumentów strategicznych, które wkrótce zostaną przyjęte przez władze gmin i Lokalnych Grup Działania, a następnie wdrożenia proponowanych w niej działań przez powstałe niedawno partnerstwo lokalne.

Protokół o ochronie i zrównoważonym użytkowaniu różnorodności biologicznej i krajobrazowej z 2008 r. ([Dz.U. 2010 nr 90 poz. 591](#)) zawiera wiążące zobowiązanie, że *„Każda ze Stron będzie ułatwiać koordynację i współpracę pomiędzy wszystkimi zainteresowanymi podmiotami tak, aby zwiększyć ochronę i zrównoważone gospodarowanie na terenach położonych poza obszarami chronionymi w Karpatach”* (Artykuł 15, ust. 2).

Protokół o zrównoważonej turystyce z 2011 r. ([Dz.U. 2013 poz. 682](#)) zobowiązuje Strony do *„rozproszenia, przekierowania i ukierunkowania części ruchu turystycznego poza najpopularniejsze obecnie miejscowości turystyczne i obszary wrażliwe, takie jak obszary chronione, na obszary mniej wrażliwe ekologicznie, mniej rozwinięte i mniej wykorzystywane przez turystykę, lecz mające wystarczający potencjał umożliwiający wchłonięcie i przyjęcie części ruchu turystycznego”* (Artykuł 12, ust. 2).

Z powyższego wynika, że realizacja „Strategii zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na przyrodniczym i kulturowym bogactwie Magurskiego Parku Narodowego i jego otoczenia na lata 2022–2030” powinna otrzymać **wsparcie ze strony rządu centralnego**.

Z oczywistych względów wdrożenie akcji pilotażowej A.T1.5 podczas **pandemii COVID-19** było szczególnie trudne, ponieważ aktywne zaangażowanie lokalnych interesariuszy było niezbędne, ale możliwe i w pełni skuteczne tylko dzięki zorganizowaniu „tradycyjnych” spotkań fizycznych, pozwalających na znacznie intensywniejsze interakcje niż np. konsultacje online.

Innym wnioskiem może być to, że pierwotnie zaplanowany budżet na realizację pilotażu A.T1.5 w Polsce nie był wystarczający do zorganizowania **większej liczby podobnych warsztatów, m.in. w każdej z siedmiu gmin objętych akcją pilotażową**, co dodatkowo ograniczyło możliwość zaangażowania większej liczby lokalnych interesariuszy i współautorów Lokalnej Strategii.

Zalecenia dotyczące wdrażania Strategii O.T1.2. w polskiej części regionu karpackiego, innych krajach „karpackich”, innych krajach objętych Programem CENTRAL EUROPE jak i poza nimi.

Mając na uwadze powyższe zobowiązania Stron Ramowej Konwencji Karpackiej, podobne strategie społeczności lokalnych opracowane na podstawie Centralparks O.T1.2 „Strategii lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na przyrodniczym i kulturowym dziedzictwie Karpat” w polskiej części regionu karpackiego lub w innych krajach „karpackich” powinny otrzymać wsparcie ze strony władz centralnych Stron, jako **potencjalnie najbardziej efektywny kosztowo sposób realizacji ww. Protokołów tematycznych** do Konwencji Karpackiej.

Ponadto Protokół o zrównoważonej turystyce z 2011 r. wskazuje na inne ważne zobowiązanie Stron. Artykuł 20 (Promowanie współpracy transgranicznej w dziedzinie rozwoju zrównoważonej turystyki na terenie Karpat), ust. 3, wskazuje, że „*Strony, zgodnie z art. 9 ust. 2 Konwencji Karpackiej, podejmą działania mające na celu koordynację planów zarządzania w zakresie rozwoju zrównoważonej turystyki lub opracują ze Stroną sąsiadującą lub Stronami sąsiadującymi wspólne plany zarządzania dla swoich obszarów przygranicznych w Karpatach, w szczególności dla transgranicznych lub przygranicznych obszarów chronionych i innych miejsc o walorach turystycznych*”.

W związku z powyższym, wydaje się celowe by działania podobne do akcji pilotażowej Centralparks A.T1.5, mającej na celu zrównoważony rozwój turystyki w regionie magurskim (przylegającym do granicy państwowej pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Republiką Słowacką) były w przyszłości realizowane w skali transgranicznej, w partnerstwie włączającym dwie lub więcej sąsiadujących ze sobą Stron Konwencji.

Należy również zauważyć, że Decyzja [COP6/15](#) Konwencji Karpackiej wspomina „*ograniczony postęp we wdrażaniu Protokołu o zrównoważonej turystyce*”, co może również świadczyć o powolnych postępach we wdrażaniu Strategii Zrównoważonego Turystycznego Rozwoju Karpat (przyjętej przez COP4 w 2014 r.) osiągniętym do tej pory przez władze Stron na szczeblu centralnym.

Dlatego „Strategia lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na przyrodniczym i kulturowym dziedzictwie Karpat” (również wspomniana w powyższej decyzji COP6) opracowana w ramach projektu Centralparks WPT1 i skierowana do władz szczebla regionalnego i lokalnego mogłaby:

- nie tylko uzupełniać powyższą Strategię przyjętą przez COP4 w 2014 r. (również dzięki odpowiedniemu uwzględnieniu art. 11 ust. 4 i art. 12 ust. 2 Protokołu o zrównoważonej turystyce, do których wcześniej nie odnosił się żaden dokument strategiczny Konwencji Karpackiej)
- ale także pozwalać na **faktyczne wdrożenie niniejszego Protokołu w terenie**, przez społeczności lokalne i interesariuszy, w drodze wdrażania strategii społeczności lokalnych na rzecz zrównoważonego rozwoju turystyki (podobnych do Centralparks Deliverable D.T1.5.8), przyjętych przez ich przedstawicieli we władzach lokalnych i regionalnych, zgodnie z art. 6 ust. 1 tego Protokołu, dotyczącego **udziału władz regionalnych i lokalnych oraz innych interesariuszy** w przygotowywanie i wdrażanie polityk i wynikających z nich działań na rzecz rozwoju zrównoważonej turystyki w Karpatach.

Dlatego zdecydowanie zaleca się powtórzenie akcji pilotażowej Centralparks A.T1.5 w innych częściach regionu Karpat oraz wykorzystanie Centralparks O.T1.2 „Strategii lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na przyrodniczym i kulturowym dziedzictwie Karpat” dla opracowania podobnych strategii społeczności lokalnych na rzecz zrównoważonego rozwoju turystyki wokół **innych obszarów chronionych zlokalizowanych w polskiej części regionu karpackiego lub w innych krajach karpackich**.

Ponadto, co nie mniej ważne, akcja pilotażowa Centralparks AT1.5 może zostać łatwo powielona w innych regionach i obszarach (niekoniecznie górzystych), również charakteryzujących się wybitnymi walorami przyrodniczymi i kulturowymi, zlokalizowanymi tak w innych krajach obszaru objętego Programem CENTRAL EUROPE jak i poza nimi.